

ZDRUŽENI NARODI

Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk

CEDAW/C/SVN/3

4. december 2002

Izvirnik: ANGLEŠKI

ODBOR ZA ODPRAVO DISKRIMINACIJE ŽENSK

OBRAVNAVA POROČIL, KI JIH DRŽAVE POGODBENICE ODDAJO PO 18. ČLENU KONVENCIJE

Tretje periodično poročilo držav pogodbenic

SLOVENIJA¹

UVOD

Republika Slovenija je z aktom notifikacije nasledstva konvencij 6. julija 1992 postala pravna naslednica Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. Začetno poročilo o uresničevanju določil konvencije je Republika Slovenija predala Odboru za odpravo diskriminacije žensk leta 1993. Odbor ga je obravnaval na svojem 16. zasedanju. Drugo poročilo je Vlada RS sprejela leta 1999 in ga predložila Odboru za odpravo diskriminacije žensk.

Vlada Republike Slovenije je z ustavo, zakonodajo in mednarodnimi dokumenti zavezana k takšnemu zagotavljanju in uresničevanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki preprečujejo vse oblike diskriminacije glede na narodnost, raso spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk je pravni temelj za nacionalne programe pravnih reform in hkrati vir za razvoj strategij in programov za preprečevanje diskriminacije žensk ter zagotavljanje enakosti žensk in moških.

Tretje poročilo o uresničevanju določil Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk je pripravil Urad za enake možnosti v sodelovanju z ministrstvi in drugimi institucijami. Tretje poročilo je podano v zgoščeni obliki in se osredotoča predvsem na spremembe v obdobju od nastanka drugega poročila do nastanka tretjega poročila z namenom, da bi bili drugo in tretje poročilo pred Odborom za odpravo diskriminacije žensk obravnavani hkrati (na 29. seji Odbora, ki je predvidena za julij 2003).

Leta 2001 je bil Urad za žensko politiko preimenovan v Urad za enake možnosti, zato v poročilu uporabljamo ime Urad za enake možnosti, ki se nanaša na delo in dejavnosti obeh uradov.

Uporabljeni pravni viri

1. Ustava Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 in 66/2000,
2. Zakon o enakih možnostih žensk in moških, Uradni list RS, št. 59/2002,

---

¹ Uvodno poročilo, ki ga je Vlada Slovenije oddala je pod CEDAW/C/SVN/1, odbor ga je obravnaval na šestnajstem zasedanju. Drugo periodično poročilo Vlade Slovenije je pod CEDAW/SVN/2.

3. Zakon o delovnih razmerjih, Uradni list RS, št. 42/2002,
4. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, Uradni list RS, št. 97/2001,
5. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Uradni list RS, št. 14/89 (prečiščeno besedilo) in 64/2001,
6. Kazenski zakonik Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 63/94, 70/94 in 23/99,
7. Zakon o kazenskem postopku, Uradni list RS, št. 63/94, 70/94, 72/98, 6/99, 66/2000 in 111/2001,
8. Zakon o zunanjih zadevah, Uradni list RS, št. 45/2001
9. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, Uradni list RS, št. 106/99, 72/2000, 124/2000 in 109/2001,
10. Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, Uradni list RS, št. 91/92, 13/93, 9/96, 29/98, 6/99, 99/2001 in 60/2002,
11. Zakon o varnosti in zdravju pri delu, Uradni list RS, št. 56/99 in 64/2001,
12. Zakon o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo, Uradni list RS, št. 70/2000,
13. Zakon o zdravstvenih ukrepih pri uresničevanju pravice do svobodnega odločanja o rojstvu otrok, Uradni list SRS, št. 11/77, 42/86, Uradni list RS/I, št. 17/91 in 66/93.
14. Zakon o jamstvenem in preživitvenem skladu Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 25/97, 10/98, 41/99 in 53/99,
15. Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005, Uradni list RS, št. 31/2000
16. Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006, Uradni list RS, št. 92/2001,
17. Nacionalni program zdravstvenega varstva Republike Slovenije – zdravje za vse do leta 2004, Uradni list RS, št. 49/2000,
18. Nacionalni stanovanjski program, Uradni list RS, št. 43/2000,
19. Nacionalni program športa v Republiki Sloveniji, Uradni list RS, št. 24/2000 in 31/2000,
20. Pravilnik o načinu izdelave izjave o varnosti z oceno tveganja, Uradni list RS, št. 30/2000,
21. Zakon o sistemu plač v javnem sektorju, Uradni list RS, št. 56/2002.

I. DEL

SPLOŠNI PODATKI

a) Razmere, v katerih Slovenija odpravlja diskriminacijo žensk v vseh njenih oblikah

1. Prebivalstvo

1.1. Osnovni podatki

V Republiki Sloveniji je bilo v letu 2001 skupaj 1.990.094 prebivalcev/prebivalk, od tega 972.742 moških in 1.017.352 žensk. Žensk je torej 51,1% celotnega prebivalstva. V primerjavi s podatki drugega poročila (1.986.989 prebivalcev/prebivalk v letu 1996) je število prebivalcev v obdobju do leta 2001 nekoliko naraslo, delež žensk pa je rahlo upadel (51,4% žensk v letu 1996).

1.2. Rodnost in splavnost

Iz leta v leto se zmanjšuje rodnost in zvišuje povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka. Zanimiv je podatek o povečanju števila živorojenih otrok v letu 2000. V primerjavi z letom 1999, ko je bilo rojenih 17.533 otrok, je bilo v letu 2000 živorojenih 18.180 otrok, v letu 2001 pa se je število ponovno močno zmanjšalo, živorojenih je bilo 17.477 otrok. Povprečna starost matere ob otrokovem rojstvu je bila leta 2000 28,3 leta, medtem ko je bila v letu 1996 27,5 leta (podatki za starost matere pri živorojenih otrocih).

Število dovoljenih splavov v obdobju od leta 1996 upada, tako je bilo v letu 1996 dovoljenih 10.218 splavov, leta 2000 pa 8.429.

1.3. Zakonska zveza in razveza

V letu 2000 se je v primerjavi z letom 1999 močno znižalo število sklenjenih zakonskih zvez in hkrati povečalo število razvez. Leta 1999 je bilo sklenjenih 7.716 zakonskih zvez in opravljenih 2.074 razvez. Leta 2000 je bilo sklenjenih kar 515 zakonskih zvez manj, razvez pa je bilo 51 več. Tudi povprečna starost ženina in neveste ob sklenitvi zakonske zveze je iz leta v leto višja, leta 2000 so bili ženini povprečno stari 31,4 leta, neveste pa 28,4 leta.

1.4. Staranje prebivalstva

Podatki o starostni strukturi prebivalstva kažejo, da se staranje prebivalstva, ki je značilno za razvite družbe, nadaljuje. Pričakovano trajanje življenjske dobe v obdobju 1999-2000 je 75,2 leta, in sicer 71,9 leta za moške in 79,1 leta za ženske. Primerljivo s podatki konec leta 1996 (73,6 leta) je pričakovano trajanje življenjske dobe konec leta 2000 kar za 1,6 leta višje.

2. Izobraževanje

2.1. Osnovno in srednje izobraževanje

Osnovnošolsko izobraževanje v Sloveniji je obvezno. V šolskem letu 1999/2000 je bilo v osnovne šole vpisanih 185.034 učencev/učenk, od tega 90.358 ali 48,8% deklic. Srednje šole je v tem šolskem letu obiskovalo 102.969 dijakov/dijakinj, od tega 51.673 oziroma 50,2% deklet. Iz tega je razvidno, da nekoliko več deklet kot fantov nadaljuje izobraževanje na srednji stopnji.

2.2. Visokošolsko in univerzitetno izobraževanje

Vedno več študentov/študentk se odloča za študij na visokošolskih zavodih in univerzah. Leta 1996 je bilo na tej stopnji izobraževanja vpisanih 50.667 študentov/študentk, od tega 56,6% žensk. Istega leta je diplomiralo 7.724 študentov/študentk, od tega 4.658 ali 60,3% žensk. V letu 2000 je bilo v sistem visokošolskega in univerzitetnega izobraževanja vpisanih 82.812 študentov/študentk, od tega 57,3% žensk, študij pa je to leto končalo 10.232 študentov/študentk (59,2% žensk). Vidimo, da se ženske pogosteje odločajo za nadaljevanje študija na visokošolskih zavodih in univerzah in da je tudi delež žensk, ki končajo to izobraževanje, sorazmerno višji.

2.3. Podiplomsko izobraževanje

Med magistri/magistrami in specialisti/specialistkami, ki so končali študij leta 1996 je bilo 49,7% žensk. Leta 2000 pa je bil delež žensk 48,0%.

Leta 1996 smo imeli v Sloveniji 238 doktorjev/doktoric znanosti, med njimi 33,1% žensk. Leta 2000 je bilo doktorjev/doktoric znanosti 296, delež žensk pa je narasel na 38,5%.

3. Gospodarski položaj

3.1. Gospodarski razvoj

Slovenijo ocenjujejo kot eno najuspešnejših držav na prehodu v sistem tržnega gospodarstva. Slovenija ima stabilno rast bruto domačega proizvoda in se uvršča med države na prehodu z najmanjšo stopnjo tveganja. Leta 1997 je BDP na prebivalca/prebivalko znašal 9.163 USD, dve leti pozneje 10.109 USD, po zadnjih podatkih za leto 2001 pa je BDP na prebivalca/prebivalko 9.451 USD. Leta 2001 je Slovenija dosegla 8,4-odstotno povprečno letno stopnjo inflacije. Ukrepi aktivne politike zaposlovanja so prispevali k zmanjšanju brezposelnosti v zadnjih letih.

3.2. Zaposlenost in brezposelnost

Delež delovno aktivnega prebivalstva se v obdobju 1999-2001 rahlo zvišuje, enako velja tudi za delež zaposlenega prebivalstva. Leta 2001 je delež aktivnih žensk v starostnem obdobju od 15 do 64 let znašal 63,5% (moških 73,1%), delež delovno aktivnih žensk v istem starostnem obdobju pa je bil 58,9% (moških 68,7%). Registrirana brezposelnost se je v zadnjih letih zmanjšala s 14,5% leta 1998 na 11,6% leta 2001, vendar pa je leta 2001 registrirana brezposelnost žensk za 1,1% višja od brezposelnosti moških.

Predvsem vzbuja skrb brezposelnost mladih iskalcev/iskalk prve zaposlitve, ki je v zadnjih letih celo nekoliko narasla. Leta 1997 je bila brezposelnost mladih (15-24 let) 17,4-odstotna (žensk 19,7%), v letu 2001 pa se je brezposelnost mladih povečala na 18,1% (žensk na 20,9%).

3.3. Struktura trga dela

Trg dela v Sloveniji je močno horizontalno in vertikalno segregiran. Ženske so pretežno zaposlene v javnem sektorju, predvsem v izobraževanju, zdravstvenih in socialnih službah ter drugih storitvenih službah. Hkrati pa je delež žensk na višjih uradniških in vodilnih položajih nizek (31,8%).

3.4. Dohodkovna politika

Pri dohodkovni politiki ima Slovenija že nekaj let umirjeno rast plač, ki zaostaja za povečevanjem produktivnosti dela. To velja za zasebni in javni sektor. Določanje plač urejajo kolektivne

pogodbe, individualne pogodbe, Zakon o sistemu plač v javnem sektorju in Zakon o delovnih razmerjih.

Povprečne mesečne plače moških so višje od plač žensk v skoraj vseh gospodarskih panogah. Podatki za leto 2000 kažejo, da je povprečna mesečna plača žensk povprečno za 12,2% nižja od moške.

4. Javno in politično življenje

Ženske in moški v Sloveniji imajo pravno-formalno enake politične pravice, vendar pa pravno-formalno enak položaj moških in žensk pri političnem odločanju v praksi ne zagotavlja njihovega dejansko enakega položaja. Glede na delež v celotni strukturi prebivalstva v državi so ženske podprezentirane na vseh ravneh političnega odločanja, tako v voljenih kot v imenovanih političnih telesih, tako na lokalni kot na državni ravni. Na zadnjih volitvah v Državni zbor Republike Slovenije (leta 2000) je bilo izvoljenih 12 žensk (13,3%) od skupaj 90 poslanskih mest. V primerjavi s številom poslank po volitvah 1996, ko je bilo v parlamentu le 7,8% žensk, je število nekoliko naraslo.

V Vladi Republike Slovenije imamo 3 ministrice (Ministrstvo za gospodarstvo, Ministrstvo za kulturo ter Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport) od skupaj 15 ministrskih mest (od tega en minister brez listnice), kar je 20%. V vladi od leta 1996-2000 ni bilo žensk na ministrskih mestih (razen v zadnjih treh mesecih pred novimi parlamentarnimi volitvami, ko je bila v vladi ena ministrica).

Delež žensk v političnem odločanju na lokalni ravni je v Sloveniji zelo nizek. Na lokalnih volitvah leta 1998 je bil delež žensk na kandidatnih listah 19-odstoten, izvoljenih mestnih in občinskih svetnic pa je bilo samo 11,7%. Na teh volitvah je bilo izvoljenih le 4,2% županj.

b) Ukrepi, sprejeti za izvajanje konvencije, in vpliv ratifikacije konvencije na slovenske splošne, družbene, gospodarske, politične in pravne razmere od začetka veljavnosti konvencije za Republiko Slovenijo

Vpliv ratifikacije konvencije

Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk je izhodišče za delo nacionalnega mehanizma za vzpostavljanje dejanske enakosti žensk in moških v slovenski družbi. Določila konvencije so podlage za utemeljitev ukrepov, ki jih vladnim resorjem v obravnavo predlaga Urad za enake možnosti. Za izhodišče pa določila uporabljajo tudi nevladne organizacije.

Konvencija je bila eden temeljnih dokumentov pri pripravi in sestavi Zakona o enakih možnostih žensk in moških, ki je začel veljati 20. julija 2002.

V drugem poročilu smo poročali o pobudi Urada za enake možnosti, da v skladu z ustavno pravico do enakopravnosti v izobraževanju, 10. členom Konvencije in sklepom vlade, omogoči dekletom in fantom enake možnosti izobraževanja na Srednji policijski šoli. Ministrstvo za notranje zadeve se je zavezalo, da bo preoblikovalo program izobraževanja za poklic policist/policistka tako, da ne bo več kršeno načelo enakega dostopa do vseh vrst in stopenj izobraževanja. Leta 1998 se je v štiriletni program na Srednji policijski šoli vpisala prva generacija deklet. Leta 1999 pa se je začel izvajati nov izobraževalni program za policiste/policistke, v obliki 18-mesečnega nadaljevalnega poklicnega tečaja po končani srednji šoli. V zadnji generaciji štejejo dekleta približno četrtnino vseh vpisanih. Tako je Slovenija odpravila še zadnjo oviro za enake možnosti v izobraževanju in ustvarila razmere za večjo zastopanost žensk v policiji.

c) Institucije za zagotavljanje pravice do enakosti žensk in moških in za odpravo kršitev

1. Komisija Državnega zbora Republike Slovenije za politiko enakih možnosti

Leta 1990 je bila ustanovljena Komisija Skupščine Republike Slovenije za žensko politiko, ki se je po volitvah 1996 z razširitvijo pristojnosti preimenovala v Komisijo Državnega zbora RS za politiko enakih možnosti. Z reorganizacijo parlamentarnih teles je bila po volitvah leta 2000 komisija ukinjena, njene pristojnosti pa je prevzel Odbor za notranje zadeve.

2. Urad za enake možnosti

Leta 1992 je bil ustanovljen Urad za žensko politiko kot samostojna strokovna služba Vlade Republike Slovenije. Temeljno načelo pri delu urada je skrb za uresničevanje deklarirane pravne enakosti moških in žensk ter dejansko ustvarjanje enakosti na vseh področjih življenja. Leta 2001 je bil urad preimenovan v Urad za enake možnosti in nadaljuje delo, opredeljeno s sklepom vlade ter Zakonom o enakih možnostih žensk in moških. Izvaja tudi dejavnosti za vključitev načela enakosti žensk in moških v vladne politike ter za odpravo neenakosti, ki temeljijo na spolu, na vseh področjih življenja. Urad opravlja naloge v sodelovanju z ministrstvi in drugimi javnimi službami, z mednarodnimi, domačimi in tujimi vladnimi in nevladnimi organizacijami in drugimi institucijami ter s tujimi in domačimi strokovnjaki/strokovnjakinjami.

V uradu je bilo oktobra 2002 redno zaposlenih 8 oseb, od tega ena pripravnica. Za leto 2003 je predvidena zaposlitev zagovornice/zagovornika enakih možnosti žensk in moških, kot to predvideva Zakon o enakih možnostih žensk in moških, sprejet junija 2002.

3. Koordinatorice/koordinatorji za enake možnosti

Z Zakonom o enakih možnostih žensk in moških je vzpostavljen nov mehanizem za integracijo načela enakosti spolov v vladne politike in njeno uresničevanje ter nadzor. Vsako ministrstvo imenuje koordinatorico/koordinatorja za enake možnosti žensk in moških, ki pri izvajanju nalog tesno sodeluje z Uradom za enake možnosti.

d) Sredstva in načini za zagotavljanje in spodbujanje razvoja in krepitev položaja žensk

1. Proračunska sredstva Urada za enake možnosti

Proračunska sredstva Urada za enake možnosti za leto 2002 brez plač za zaposlene znašajo 40.388.110 SIT. Od tega je bilo 7.000.000 SIT namenjenih za plačilo članarin v program Evropske unije, približno 5.000.000 SIT pa za sofinanciranje programov nevladnih organizacij.

2. Organizacije civilne družbe

Pomembna sprememba pri delovanju organizacij civilne družbe od nastanka zadnjega poročila je okrepitev in povezovanje nevladnih organizacij.

Leta 2001 je bil ustanovljen Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij (CNVOS) z namenom krepitev razvoja, povezovanja in sodelovanja nevladnih organizacij v Sloveniji, ki so bile, kot pomemben del civilne družbe, pogosto spregledane. CNVOS združuje poleg 27 ustanovitvenih nevladnih organizacij še 35 članic. Svojim članicam zagotavlja predvsem tehnično podporo, pravne in svetovalne storitve ter pomoč pri vzpostavitvi sodelovanja z vlado, vladnimi službami, lokalnimi oblastmi, sorodnimi domačimi in mednarodnimi organizacijami.

Posebno projektno področje CNVOS se ukvarja z ženskimi politikami in politikami enakih možnosti. Glavni namen tega področja je krepitev in mreženje ženskih nevladnih organizacij in nevladnih organizacij, ki se ukvarjajo s tematiko enakih možnosti žensk in moških.

Pomembno vlogo pri uresničevanju določil Konvencije o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk imajo tudi sindikati. Od nastanka drugega poročila je kar nekaj sindikalnih organizacij ustanovilo posebna delovna telesa za enake možnosti. Odbor za enake možnosti deluje na primer pri Sindikatu delavcev dejavnosti energetike Slovenije, Sindikatu kemične nekovinske in gumarske industrije Slovenije, Sindikatu kovinske in elektro industrije ter pri Zvezi svobodnih sindikatov Slovenije. Pri Konfederaciji sindikatov Slovenije 90 pa deluje Svet za žensko politiko.

II. DEL
:
IMPLEMENTACIJA DOLOČB POSAMEZNIH ČLENOV KONVENCIJE

1. člen

DISKRIMINACIJA ŽENSK

Z vidika odprave diskriminacije žensk pomeni velik napredek letos sprejeti Zakon o enakih možnostih žensk in moških, ki ne samo da opredeljuje diskriminacijo zaradi spola, ampak tudi določa različne ukrepe, katerih namen je odprava neposrednih in posrednih oblik diskriminacije ter spodbujanje enakosti spolov na vseh področjih. Namen zakona je opredeljen v 1. členu, in sicer kot določitev skupnih temeljev za izboljšanje položaja žensk ter ustvarjanje enakih možnosti žensk in moških na političnem, gospodarskem, socialnem, vzgojno-izobraževalnem in drugih področjih družbenega življenja. Ustvarjanje enakih možnosti je po zakonu naloga celotne družbe. Zakon v 5. členu opredeljuje diskriminacijo zaradi spola, in sicer tako neposredno kot posredno obliko. Neposredna diskriminacija zaradi spola obstaja, če je oseba zaradi svojega spola bila, je ali bi lahko bila v enakih ali podobnih okoliščinah obravnavana manj ugodno kot oseba nasprotnega spola. Za posredno obliko diskriminacije zaradi spola gre, če na videz nevtralne določbe, merila ali ravnanje v enakih ali podobnih okoliščinah in pogojih postavljajo osebe enega spola v manj ugoden položaj, razen če so te določbe, merila ali ravnanje ustrezni, potrebni in upravičeni z objektivnimi dejstvi, ki niso povezana s spolom.

2. in 3. člen

UKREPI ZA ZAGOTOVITEV NAČELA ENAKOSTI ŽENSK IN MOŠKIH

Slovenija je od nastanka drugega poročila do danes sprejela tri zakone, ki so pomembni z vidika položaja žensk in spodbujanja enakosti žensk in moških; in sicer so to že omenjeni Zakon o enakih možnostih žensk in moških, Zakon o delovnih razmerjih ter Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih.

Zakon o enakih možnostih žensk in moških je v sodelovanju z vladno delovno skupino pripravil Urad za enake možnosti, k sodelovanju pa so bile povabljene tudi nevladne organizacije, sindikati ter posamezne strokovnjakinje in strokovnjaki. Državni zbor je zakon sprejel 21.6.2002, veljati pa je začel 20.7.2002. Gre za splošen zakon, ki določa skupne smernice oziroma temelje, ki bodo vodilo za zakonodajo na posameznih področjih. Zakon uvaja celovit pristop za ustvarjanje enakih možnosti in spodbujanje enakosti spolov, katerega cilj je doseči trajnostni razvoj na tem področju. Enakost žensk in moških, kot jo opredeljuje Zakon o enakih možnostih žensk in moških, pomeni, da so ženske in moški enako udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, da imajo enak položaj ter enake možnosti za uživanje vseh pravic in za razvoj osebnih potencialov, s katerimi prispevajo k družbenemu razvoju, ter enako korist od dosežkov, ki jih prinaša razvoj. Zakon opredeljuje tudi enake možnosti spolov in sicer kot odstranjevanje ovir za vzpostavljanje enakosti spolov, zlasti s preprečevanjem in odpravljanjem neenakega obravnavanja spolov kot oblike diskriminacije v praksi, ki izvira iz tradicionalno in zgodovinsko pogojenih različnih družbenih vlog, ter ustvarjanje pogojev za vzpostavljanje enake zastopanosti obeh spolov na vseh področjih družbenega življenja (1. člen).

Kot nosilce nalog Zakon o enakih možnostih žensk in moških določa državni zbor, vlado, ministrstva, Urad za enake možnosti, lokalne skupnosti, politične stranke in varuha človekovih pravic. Ministrstva imajo glavno vlogo pri razvijanju integracije načela enakosti žensk in moških, saj zakon določa, da ministrstva pri pripravi predpisov in drugih ukrepov, ki posegajo na področja, pomembna za ustvarjanje enakih možnosti, upoštevajo vidik enakosti spolov in pri tem sodelujejo z Uradom za enake možnosti ter upoštevajo njegove predloge in mnenja (11. člen). To nalogo imajo po zakonu vsa ministrstva, ki morajo vsako na svojem področju določiti uradnico oziroma uradnika, ki bo skrbel za izvajanje te in drugih nalog ministrstva (13. člen). Ministrstva so koordinatorice oziroma koordinatorje že določila, Urad za enake možnosti pa bo zanje pripravil posebna usposabljanja. Vključitev vidika spola pri sprejemanju ukrepov in dejavnosti, pomembnih za ustvarjanje enakih možnosti, zakon predpisuje tudi lokalnim skupnostim, ki imajo prav tako lahko koordinatorico oziroma koordinatorja za enake možnosti (30. člen). Prva naloga koordinatoric oziroma koordinatorjev bo povezana s sodelovanjem pri pripravi nacionalnega

programa za enake možnosti žensk in moških, ki je predviden z zakonom. Nacionalni program bo določil cilje in ukrepe za njihovo doseganje na posameznih področjih, kot npr. na področju delovnih razmerij, socialnega in zdravstvenega varstva, izobraževanja, družinskih razmerij, nasilja nad ženskami, zastopanosti obeh spolov v javnem življenju itd. (15. člen).

Z Zakonom o enakih možnostih žensk in moških je Slovenija uvedla tudi posebno zagovornico oziroma zagovornika enakih možnosti žensk in moških, ki bo obravnavala posamezne primere domnevnega neenakega obravnavanja spolov (diskriminacije) in dajala o tem pisna mnenja (20. člen). Zagovornik oziroma zagovornica bo zaposlena na Uradu za enake možnosti, z delom pa bo začela v letu 2003. Pobudo za obravnavo primera bodo na podlagi 22. člena zakona lahko dali posameznice in posamezniki, nevladne organizacije, sindikati in druge organizacije civilne družbe ali druge pravne osebe, zagovornik oziroma zagovornica pa bo lahko obravnavala tudi anonimne pobude, če bodo vsebovale dovolj podatkov za obravnavo. Pobuda bo morala biti dana najpozneje v enem letu od nastanka primera, po poteku tega časa pa jo bo zagovornik oziroma zagovornica obravnavala, če bo presodila, da gre za tako pomembno in resno zadevo, da je njena obravnava smiselna glede na namen zakona (23. člen). Obravnava bo praviloma pisna, glede na okoliščine primera pa bo lahko zagovornik oziroma zagovornica vpleteni strani povabila tudi na razgovor. Od nasprotni strani bo lahko zahtevala določena pojasnila, če jih ta ne bo dala, bo izdelala mnenje na podlagi razpoložljivih podatkov (25. člen). V mnenju bo zagovornik oziroma zagovornica navedla svoje ugotovitve in oceno okoliščin primera v smislu obstoja neenakega obravnavanja, lahko bo opozorila na ugotovljene nepravilnosti, priporočila način njihove odprave ter pozvala nasprotno stran, da jo v določenem roku obvesti o svojih ukrepih (27. člen). Vsak posameznik oziroma posameznica se bo lahko na zagovornico oziroma zagovornika obrnil/obrnila tudi s prošnjo za mnenje o tem, ali bo oziroma je s kakšnim svojim ravnanjem povzročil/povzročila neenako obravnavanje spolov (28. člen). Urad za enake možnosti bo o delu zagovornice oziroma zagovornika enakih možnosti vsako leto poročal vladi (29. člen).

O pomembnejših določbah Zakona o delovnih razmerjih in Zakona o starševskem varstvu in družinskih prejemkih poročamo v nadaljevanju.

4. člen

SPODBUJANJE ENAKOSTI Z ZAČASNI MI UKREPI POZITIVNE DISKRIMINACIJE

Poleg podlage v konvenciji je s sprejetjem Zakona o enakih možnostih žensk in moških Slovenija dobila dodatno podlago za uvedbo posebnih začasnih ukrepov. Zakon v 7. členu kot namen njihove uvedbe določa ustvarjanje enakih možnosti spolov in spodbujanje enakosti spolov na področjih, kjer sta spola neuravnoteženo zastopana ali sta v neenakem položaju. Zakon deli posebne ukrepe na pozitivne, spodbujevalne in programske ukrepe. Pozitivni so tisti, ki dajejo prednost osebami tistega spola, ki so zastopane v manjšem številu oziroma so v neenakem položaju, spodbujevalni dajejo posebne ugodnosti ali uvajajo posebne spodbude zaradi odpravljanja neuravnotežene zastopanosti spolov oziroma neenakega položaja glede na spol, programski pa so ukrepi v obliki dejavnosti za osveščanje in akcijskih načrtov za spodbujanje ter ustvarjanje enakih možnosti in enakosti spolov. Zakon opredeljuje tudi način sprejemanja posebnih ukrepov, ki je posebej opredeljen glede sprejemanja pozitivnih ukrepov. Pozitivni ukrepi se v skladu z 8. členom zakona lahko sprejemajo na področju vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja, poklicnega življenja, javnega oziroma političnega udejstvovanja in na drugih področjih, kjer so dani razlogi za njihovo uvedbo, sprejmejo pa jih lahko organi oblasti in drugi subjekti v javnem sektorju, gospodarski subjekti, politične stranke in organizacije civilne družbe. Upravičenci morajo ob uvedbi pozitivnih ukrepov pripraviti akcijski načrt, v katerem analizirajo položaj spolov na svojem področju, opredelijo razloge za sprejetje pozitivnih ukrepov, cilje, ki naj se z njimi dosežejo, začetek izvajanja, način spremljanja, nadzor nad izvajanjem in prenehanje izvajanja ukrepov. Akcijski načrti bodo morali biti pred začetkom izvajanja pozitivnih ukrepov predloženi v predhodno soglasje Uradu za enake možnosti.

5. člen

ODPRAVA PREDSDOKOV IN STEREOTIPOV

1. Izobraževanje za enakost spolov

Zakon o enakih možnostih žensk in moških daje podlago za sistematično uvedbo izobraževanja za enakost spolov na vseh ravneh šolanja in s tem postopno odpravljanje stereotipne miselnosti o vlogah spolov v družbi. Zakon v 12. členu določa, da je izobraževanje za enakost spolov sestavni del sistema vzgoje in izobraževanja ter poklicnega usposabljanja, ki med drugim vključuje pripravo obeh spolov za dejavno in enako sodelovanje na vseh področjih družbenega življenja. Ministrstvu, pristojni za šolstvo in delo ter drugi nosilci pristojnosti na področju vzgoje in izobraževanja ter poklicnega usposabljanja zagotavljajo enako obravnavanje spolov, zlasti pri pripravi, sprejemanju in izvajanju javno veljavnih programov vzgoje in izobraževanja oziroma poklicnega usposabljanja, pri potrjevanju učbenikov in učil ter pri uvajanju organizacijskih novosti in spreminjanju pedagoških oziroma andragoških metod ter vsak v skladu s svojimi pristojnostmi vzpostavijo ustrezen sistem ukrepov za odpravo ugotovljenih oblik neenakega obravnavanja spolov.

2. Družinsko življenje

Ustava v 53. členu določa, da zakonska zveza temelji na enakopravnosti zakoncev, v 54. členu pa, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Določbo o enakopravnosti zakoncev vsebuje tudi 14. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. Kljub takšnim določbam pa v Sloveniji še vedno obstaja tradicionalna delitev vlog. Čeprav je delež zaposlenih žensk v Sloveniji visok, je delitev dela med partnerjema oziroma obema od staršev v družinah izrazito neugodna. Ženske se še vedno bolj kot moški ukvarjajo z gospodinjstvom in opravijo veliko večino dela, povezanega z nego in skrbjo za otroke, ostarele, bolne in ljudi z motnjami v telesnem in duševnem razvoju.

Gibanja na področju družinskega življenja so še vedno enaka kot ob prvem poročilu: ob "klasičnih" družinah poročenega para z otroki narašča število enostarševskih družin, ki pomenijo nekaj manj kot 20% vseh (več kot 90% enostarševskih družin so materinske enostarševske družine), narašča število dopolnjenih ali reorganiziranih družin, zunajzakonskih družinskih skupnosti in družin istospolnih partnerjev oziroma partneric. Formalizirana zakonska zveza izgublja socialni status in pomen. Število otrok, rojenih zunaj zakonske zveze, narašča in v Sloveniji predstavlja več kot tretjino otrok (37,1%), rojenih v letu 2000. V Sloveniji se je v letu 2000 v povprečju razvezala skoraj vsaka tretja sklenjena zakonska zveza. Povprečno število oseb, ki živijo v skupnem gospodinjstvu, se je s 3,1 ob popisu leta 1991 zmanjšalo na 2,8 ob popisu leta 2002. Zvišuje se starost staršev ob rojstvu prvega otroka, leta 2000 je bila povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka 28,3 leta.

Z vidika usklajevanja poklicnega in družinskega življenja je pomemben novi Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki uvaja neprenosljivo pravico očetov do očetovskega dopusta v skupnem trajanju 90 dni. Očetje bodo lahko prvih 15 dni tega dopusta začeli koristiti po 1. januarju 2003, od 1. januarja 2005 dalje pa bodo lahko izkoristili vseh 90 dni. Urad za enake možnosti bo leta 2003 v sodelovanju z Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve izvedel akcijo spodbujanja očetovskega dopusta, da bo tako čim več očetov ta dopust dejansko izkoristilo.

3. Oglaševanje delovnih mest

Za objavo delovnih mest v obeh spolnih oblikah je pomembna določba 25. člena Zakona o delovnih razmerjih, ki določa, da delodajalec prostega delovnega mesta ne sme objaviti samo za moške ali samo za ženske, razen če je določen spol nujen pogoj za opravljanje dela. Objava prostega delovnega mesta tudi ne sme nakazovati, da daje delodajalec pri zaposlitvi prednost določenemu spolu, razen če gre za prej navedeno izjemo. Če delodajalec prosto delovno mesto objavi v nasprotju z navedeno določbo, se za prekršek kaznuje z denarno kaznijo.

4. Nasilje nad ženskami in nasilje v družini

Nasilje nad ženskami in nasilje v družini je v Sloveniji kljub nekaterim spremembam še vedno pereče vprašanje. S spremembo Kazenskega zakonika leta 1999 je bilo kaznivo dejanje nasilništva (299. člen) dopolnjeno z nasiljem v družini. Kaznivo dejanje nasilništva stori, kdor drugega hudo žali, z njim grdo ravna, mu dela nasilje ali ogroža njegovo varnost in s tem v javnosti ali v družini povzroči ogroženost, zgražanje ali prestrašenost. Kaznivo dejanje se preganja po uradni dolžnosti, predpisana pa je kazen zapora do dveh let. Če dejanje stori dvoje ali več oseb ali če je prišlo do hudega ponižanja več oseb ali če storilec drugega lahko telesno poškoduje, se storilec kaznuje z zaporom do treh let. Leta 1998 je bil spremenjen tudi Zakon o kazenskem postopku, ki je kot alternativni ukrep priporu uvedel ukrep prepovedi približanja določenemu kraju ali osebi (195. a člen). Ukrep se lahko izreče, če so dani priporni razlogi, to je nevarnost, da bo obdolženi uničil sledove kaznivega dejanja, vplival na priče, udeležence ali prikrivalce ali ponovil kaznivo dejanje, dokončal poskušeno kaznivo dejanje ali storil dejanje, s katerim grozi, in je nevarnost mogoče odvrniti s prepovedjo približanja obdolženca določenemu kraju ali osebi. Sodišče določi primerno razdaljo – oddaljenost od določenega kraja ali osebe, ki jo mora obdolženi spoštovati in je namerno ne sme preseči. Če to stori, lahko sodišče zoper njega odredi pripor.

Po podatkih Ministrstva za notranje zadeve iz leta 1999 je bilo v desetih letih približno 12.000 kaznivih dejanj in nad 80.000 prekrškov z elementi nasilja v družini, v več kot 60% so bile žrtve ženske. Pri tem je v manj kot polovici primerov žrtev sama prijavila nasilje. Leta 2001 je bilo med žrtvami umorov 22,1% žensk, ženske so bile žrtve v 21,1 % primerih pri posebno hudi telesni poškodbi, v 20,6 % primerih pri hudi telesni poškodbi, v 23,4% primerih pri lahki telesni poškodbi in v 24,3% primerih pri ogrožanju z nevarnim orodjem pri pretepu ali prepiru. Naraslo je število kaznivih dejanjih ogrožanja varnosti in grdega ravnanja, saj je bilo v obdobju od 1997-2001 teh kaznivih dejanj skupaj 8.254, od tega so bile žrtve ženske v 3.825 primerih (46,3%). Delež žensk, žrtev kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, se je od nastanka zadnjega poročila sicer znižal, vendar je še vedno visok. Od skupaj 984 primerov so bile ženske žrtve v 789 primerih (80,2%). Izrazito je narasel delež žensk žrtev kaznivih dejanj nasilništva (leta 1997 26,5%, leta 2001 pa 60,1%), kar je mogoče razlagati z že omenjeno spremembo kazenske zakonodaje, ki je v kaznivo dejanje nasilništva vključila nasilje v družini.

Tabela 1: Kazniva dejanja zoper življenje in telo in delež žensk, žrtev teh dejanj, 1997-2001

Leto		Umor	Posebno huda telesna poškodba	Huda telesna poškodba	Lahka telesna poškodba	Ogrožanje z nevarnim orodjem
1997	skupaj	78	20	402	1018	347
	zoper ženske	21	3	76	219	78
	delež žensk	26,9	15,0	18,9	21,5	22,5
1998	skupaj	60	12	377	1149	407
	zoper ženske	15	2	61	272	73
	delež žensk	25,0	16,7	16,2	23,7	17,9
1999	skupaj	70	22	385	1223	397
	zoper ženske	16	7	66	285	77
	delež žensk	22,9	31,8	17,1	23,3	19,4
2000	skupaj	75	21	418	1492	329
	zoper ženske	24	2	72	350	78
	delež žensk	32,0	9,5	17,2	23,5	23,7
2001	skupaj	68	19	408	1796	403
	zoper ženske	15	4	84	421	98
	delež žensk	22,1	21,1	20,6	23,4	24,3

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve, september 2002

V zadnjem obdobju se je delež žensk žrtev prekrškov zoper javni red in mir povečeval, in sicer je bil ta delež leta 1997 29,4%, leta 1999 37,4%, leta 2001 pa 42,3%. Od leta 1999 je kot objekt nasilja opredeljeno tudi nasilje v družini. V letu 1999 je bilo prekrškov, ko je šlo za nasilje v družini, 2.345 ali 11,7%, v letu 2000 2.750 ali 16,9%, v letu 2001 pa 2.553 ali 15,4%. Večina teh prekrškov je bila storjena v stanovanju (leta 1999 84,1%, leta 2000 89,1% in leta 2001 89,9%), drugi pa so bili storjeni na javnih prostorih (na cesti, trgu, gostinskem objektu itd.).

Tabela 2: Prekrški zoper javni red in mir in delež žensk, žrtev teh prekrškov, 1996-2001

	Število prekrškov zoper javni red in mir	Število žensk, žrtev	Delež žensk, žrtev
1996	30.817	8.708	28,3
1997	30.106	8.866	29,4
1998	29.581	8.754	29,6
1999	20.076	7.518	37,4
2000	16.236	6.800	41,9
2001	16.540	6.999	42,3

Vir: Ministrstvo za notranje zadeve, september 2002

Trenutno v okviru Socialne zbornice Slovenije deluje več organizacij, kjer ženske z otroki v stiski lahko poiščejo pomoč: gre za zatočišča, materinske domove in sorodne organizacije. Zatočišča (varna hiša, zavetišče, krizni center) so namenjena ženskam in otrokom, ki so žrtve nasilja in potrebujejo takojšen umik v varno okolje. Bivanje v zatočiščih traja od 3 mesecev do največ enega leta, v kriznem centru dva dni. Materinski domovi so namenjeni nosečnicam, porodnicam z dojenčki in materam z mlajšimi otroki, pri katerih prevladujeta socialna in/ali gmožna ogroženost, v zadnjem času pa vse pogosteje tudi, če gre za žrtve različnih oblik nasilja. Čas bivanja je do enega leta z možnostjo podaljšanja do največ dveh let. Obstajajo tudi t.i. sorodne organizacije, ki dopolnjujejo dejavnost materinskih domov in zatočišč. Ena takšnih so centri za pomoč žrtvam vseh vrst kaznivih dejanj, ki usmerjajo in napoltijo žrtve na ustrezne organizacije za pomoč, podporo in zagovorništvo. V Nacionalnem programu socialnega varstva do leta 2005 je med programi, ki jih bo država podpirala v tem obdobju, tudi vzpostavitev mreže materinskih domov in zavetišč za ženske s skupno okvirno zmogljivostjo 250 mest in mreže centrov za psihosocialno pomoč žrtvam nasilja.

Leta 2001 je bil v okviru Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve ustanovljen Strokovni svet za problematiko nasilja nad ženskami kot strokovni posvetovalni organ. Ustanovljen je bil na pobudo nevladnih organizacij, ki delujejo na tem področju, njegove naloge pa so skrb za pripravo strokovnih podlag in dajanje smernic za sprejetje ustreznih zakonodaj s področja nasilja nad ženskami ter spremljanje njenega izvajanja. Strokovni svet je že podal nekatere predloge sprememb Kazenskega zakonika, ki se nanašajo na nasilje nad ženskami oziroma v družini, med drugim tudi predlog, da se nasilje v družini opredeli kot posebno kaznivo dejanje. Na tem področju je pomembno tudi delovanje nevladnih organizacij, saj vodijo večino zatočišč v Sloveniji, poleg tega pa izvajajo različne druge dejavnosti, kot npr. izobraževanja policistov in policistk, tožilcev in tožilk, socialnih delavcev in delavk, programe za pomoč nasilnim osebam, zagovornišvo itd.

Urad za enake možnosti je izvajal različne dejavnosti, povezane s področjem nasilja nad ženskami, kot npr. organiziranje posvetov in akcij, (so)financiranje projektov nevladnih organizacij itd. Urad se je leta 1999 dejavno vključil v dejavnosti, namenjene zaščiti žensk žrtev nasilja. Takrat so dejavnosti potekale kot enoten projekt, v katerega so bile poleg urada in Komisije Državnega zbora za politiko enakih možnosti ter nekaterih ministrstev vključene nevladne organizacije, ki se ukvarjajo z vprašanjem nasilja nad ženskami. Ob mednarodnih dnevih akcij proti nasilju nad ženskami (25.11.–10.12.) je v okviru skupnega projekta potekala obsežna medijska akcija – plakati so povsod po Sloveniji javnost opozarjali na nasilje nad ženskami. V državnem zboru je bila razstava plakatov, ki so prispeli na natečaj akcije »Kaj ti je, deklica?« (What's up, girl?). Razstava plakatov se je selila po slovenskih mestih, o problematiki so razpravljali mestni in občinski sveti, potekale so okrogle mize in javne razprave. Akcija odmeva še danes in je pomemben korak na poti osveščanja širše javnosti o vprašanju nasilja nad ženskami ter njegovih razsežnostih in pojavnih oblikah. Pozitivni učinek akcije lahko zasledimo v spremembi stališč v sredstvih javnega obveščanja – če so se v preteklosti ob prispevkih o nasilju nad ženskami v dnevnem časopisju na straneh enake možnosti ter nekaterih stereotipnih naslovi, ki so pogosto namigovali na krivdo žensk, so se v obdobju po akciji preoblikovali v take, ki so, če že ne bolj naklonjeni žrtvi, pa vsaj nevtralni. Leta 2001 je urad pripravil odmevno javno predstavitev nemškega zveznega in deželnega (dežela Mecklenburg–Pomorjansko) zakona o nasilju ter akcijskega načrta proti nasilju nad ženskami ter podprl prevod in izdajo knjige Nasilje nad ženskami – odgovornost policije. Gre za prvo knjigo v slovenskem jeziku, ki daje policiji napotke za ravnanje z žensko žrtvijo nasilja.

5. Spolno nadlegovanje na delovnem mestu

Z novim Zakonom o delovnih razmerjih je urejena tudi prepoved spolnega nadlegovanja na delovnem mestu. Zakon v svojem 45. členu določa, da je delodajalec dolžan zagotavljati takšno delovno okolje, v katerem noben delavec ne bo izpostavljen neželenu ravnanju spolne narave, ki vključuje neželeno fizično, verbalno ali neverbalno ravnanje, ali drugemu na spolu temelječemu vedenju delodajalca, predpostavljenih ali sodelavcev, ki ustvarja zastrašujoče, sovražne ali ponižujoče delovne odnose in okolje ter žali dostojanstvo moških in žensk pri delu. Odklonitev navedenih ravnanj ne sme biti razlog za diskriminacijo pri zaposlovanju. Če delodajalec ravna v nasprotju z navedenima določbama, je ob sporu dokazno breme na njegovi strani. Če delodajalec ne zagotovi varstva pred spolnim nadlegovanjem, lahko delavec izredno odpove pogodbo o zaposlitvi in sicer v osmih dneh po tem, ko predhodno opomni delodajalca na izpolnitev obveznosti in o kršitvah pisno opozori inšpektorja za delo. Zakon določa, da ima delavec pri takšni odpovedi pravico do odpravnine, določene za redno odpoved pogodbe o zaposlitvi iz poslovnih razlogov, in do odškodnine najmanj v višini izgubljenega plačila za čas odpovednega roka (112. člen). Za delodajalca, ki ne bo zagotovil varstva pred spolnim nadlegovanjem, je predpisana denarna kazen, nadzor nad izvajanjem pa bo opravljala inšpekcija za delo.

6. člen

TRGOVINA Z ŽENSKAMI IN PROSTITUCIJA

S spremembo Kazenskega zakonika sta bila spremenjena opisa kaznivih dejanj zvodništva (185. člen) in posredovanja pri prostituciji (186. člen). Kaznivo dejanje zvodništva zdaj stori, kdor za plačilo zводи ali omogoči spolno občevanje ali drugo spolno dejanje. Zvišana je tudi predpisana kazen, in sicer se storilec kaznuje z zaporom od treh mesecev do petih let. Če storilec zводи mladoletno osebo, se kaznuje z zaporom od enega do desetih let. Kaznivo dejanje posredovanja

pri prostituciji stori, kdor pridobi, navede, spodbudi ali zmami druge k prostituciji ali kako drugače omogoči njihovo izročitev komu drugemu za prostitucijo ali kakorkoli sodeluje pri organizaciji ali vodenju prostitucije. Spremembe so predvsem v tem, da zdaj za obe kaznivi dejanji zadostuje enkratno dejanje storilca.

Prijave kaznivih dejanj s področja prostitucije in trgovine z ljudmi so zelo redke, zato so odkrita kazniva dejanja najpogosteje rezultat uporabe prikritih preiskovalnih ukrepov policije. V letu 2001 je policiji v 4 primerih uspelo identificirati ter zbrati dokaze zoper kriminalne združbe, ki se ukvarjajo s prostitucijo in trgovino z ljudmi. Obravnavanih je bilo 20 (v letu 2000 11) kaznivih dejanj zvodništva in posredovanja pri prostituciji, od katerih jih je bilo 8 posledica organizirane kriminalne dejavnosti, ter 2 (v letu 2000 2) kaznivi dejanji spravljanja v suženjsko razmerje. V letu 2001 so bile kot žrtve kaznivih dejanj spravljanja v suženjsko razmerje, ki jih je obravnavala policija, evidentirane 4 ženske, v letu 2000 pa ena.

V decembru 2001 je Vlada Republike Slovenije sprejela sklep o imenovanju medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi, ki deluje kot strokovno posvetovalni organ. Januarja 2002 pa je ustanovila delovno skupino za ureditev vprašanja prostitucije, katere naloga je proučitev problematike prostitucije v Sloveniji. Delovna skupina mora vsak mesec predložiti vladi poročilo, do julija 2002 pa bi morala oblikovati predlog ureditve razmerij.

Leta 2001 je bila ustanovljena nevladna organizacija, društvo Ključ - Center za boj proti trgovini z belim blagom, katerega temeljne naloge so razvijanje in izvajanje preventivnih in kurativnih programov s področja osveščanja splošne in strokovne javnosti ter možnih in dejanskih žrtev trgovine z ljudmi, predvsem žensk in otrok, žrtev preprodaje in spolnega izkoriščanja, trgovine s človeškimi organi in krvjo ter vseh oblik prisilnega dela. Namen društva je tudi zagotavljanje potrebne pomoči žrtvam trgovine z ljudmi, pomoč pri njihovi vrnitvi v državo izvora, zagotavljanje brezplačnih nasvetov žrtvam, spodbujanje in organiziranje njihovega sodelovanja z organi pregona ter pomoč pri uresničevanju programa zaščite prič.

7. člen

ŽENSKE V POLITIČNEM IN JAVNEM ŽIVLJENJU

Ustavna določila glede pravice voliti in biti izvoljen so nespremenjena, v postopku obravnave pa je sprememba, ki se nanaša na prizadevanja za bolj uravnoteženo zastopanost žensk in moških v političnem življenju. 44. člen Ustave Republike Slovenije opredeljuje pravico do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev. V skladu s to določbo ima vsak državljan pravico, da v skladu z zakonom neposredno ali po izvoljenih predstavnikih sodeluje pri upravljanju javnih zadev. Skupina poslank in poslancev je 30.11.2001 vložila v Državni zbor Republike Slovenije osnutek ustavnega zakona, s katerim predlaga dopolnitev tega člena in sicer tako, da se mu doda novi drugi odstavek, ki bo določal, da zakon lahko določi ukrepe za spodbujanje enakih možnosti moških in žensk pri kandidiranju na volitvah v državne organe in organe lokalnih skupnosti.

Določbe, ki se nanašajo na udeležbo žensk v političnem in javnem življenju, vsebuje tudi novi Zakon o enakih možnostih žensk in moških. 31. člen nalaga obveznost političnim strankam, vpisanim v register strank. Te morajo vsaka štiri leta sprejeti načrt, v katerem se opredelijo do vprašanja uravnotežene zastopanosti obeh spolov ter v skladu z opredelitvijo določijo načine in ukrepe za spodbujanje bolj uravnotežene zastopanosti žensk in moških v organih stranke, na kandidatnih listah za volitve v državni zbor in v organe lokalnih skupnosti ter za volitve predsednice oziroma predsednika republike. Politične stranke morajo načrt predložiti Uradu za enake možnosti, in sicer v treh mesecih po njegovem sprejemu. Politična stranka, ki načrta ne predloži, se kaznuje za prekršek z denarno kaznijo.

Zakon o enakih možnostih žensk in moških vsebuje tudi dve določbi, ki se nanašata na zastopanost obeh spolov v delovnih in drugih telesih državnega zbora, vlade in ministrstev. V 10. členu določa, da državni zbor v skladu z dejanskimi možnostmi v največji meri upošteva načelo uravnotežene zastopanosti spolov pri oblikovanju delovnih teles in sestavi delegacij, ki jih ustanavlja v skladu s svojim poslovníkom. Podobna dolžnost velja tudi za vlado, ki mora upoštevati načelo uravnotežene zastopanosti spolov pri sestavi posvetovalnih in usklajevalnih organov, drugih delovnih teles ter delegacij, ki jih ustanovi po Zakonu o Vladi Republike Slovenije

in po svojem poslovniku, kakor tudi pri imenovanju ali predlaganju predstavnic in predstavnikov vlade v javnih podjetjih ter v drugih osebah javnega prava, razen če to iz objektivnih razlogov ni mogoče (14. člen). Ta obveznost zavezuje tudi ministricice in ministre pri sestavi strokovnih svetov.

1. Ženske v političnih strankah

Na volitvah v Državni zbor Republike Slovenije je bilo leta 1992 izvoljenih 13,3% žensk, na volitvah 1996 komaj 7,8%, na volitvah 2000 pa se je ta delež spet dvignil na 13,3%. Podobna situacija glede zastopanosti žensk je tudi v Državnem svetu. Na volitvah v Državni svet Republike Slovenije je bila leta 1992 od skupaj 40 članic in članov izvoljena ena ženska, leta 1997 pa 5.

Tabela 3: Število glasov, sedežev in izvoljenih poslank v DZ po strankah leta 2000

Stranke	Izvoljeni			
	Glasovi volivcev (v %)	Število sedežev	Število žensk	Ženske (v %)
Liberalna demokracija Slovenije LDS	36,21	34	5	14,7
Socialdemokratska stranka Slovenije SDS	15,80	14	0	0
Združena lista socialnih demokratov ZLSD	12,07	11	3	27,2
Slovenska ljudska stranka SLS	9,53	9	0	0
Nova Slovenija NSi	8,76	8	2	25,0
Demokratska stranka upokojencev DeSUS	5,16	4	0	0
Slovenska nacionalna stranka SNS	4,38	4	1	25,0
Stranka mladih Slovenije SMS	4,33	4	0	0
Narodnosti	-	2	1	50,0
SKUPAJ	-	90	12	13,3

Vir: Urad za žensko politiko - Podatki o izvoljenih poslankah so zbrani po uradnih podatkih Republiške volilne komisije

Na kandidatnih listah političnih strank za volitve v državni zbor se delež žensk počasi dviguje: leta 1992 je bilo na kandidatnih listah 16% žensk, leta 2000 pa 23,5%.

Tabela 4: Delež žensk na kandidatnih listah vseh strank, ki so kandidirale na volitvah v DZ leta 2000

Stranke	Kandidati		
	Število vseh	Število žensk	Ženske (v %)
Združeni zeleni	68	10	14,7
Liberalna demokracija Slovenije LDS	83	21	25,3
Demokratska stranka DS	77	11	14,2
Nova stranka NOVA	64	44	68,7
Stranka demokratske akcije Slovenije	36	3	8,3
Slovenska nacionalna stranka SNS	59	12	20,3
Združena lista socialnih demokratov ZLSD	87	29	33,3
Stranka mladih Slovenije SMS	71	13	18,3
Komunistična partija Slovenije KPS	18	3	16,6
Socialdemokratska stranka Slovenije SDS	86	11	12,7
Nova Slovenija NSi	87	14	16,0
Slovenska ljudska stranka SLS	86	11	12,7
Glas žensk Slovenije	22	22	100,0
Demokratska stranka upokojencev DeSUS	88	15	17,0

Naprej Slovenija	42	9	21,4
Dež. stranka Štajerske	14	5	35,7
Samostojni skupaj	7	1	14,2
SKUPAJ	995	234	23,5
Italijanska skupnost	1	0	0
Madžarska skupnost	5	1	20,0
VSI SKUPAJ	1001	235	23,4

Vir: Urad za žensko politiko - Podatki o kandidatih so povzeti po Javni objavi seznama potrjenih list kandidatov, Dnevnik 30.9.2000

Ženske so nezadostno zastopane tudi na lokalni ravni: na lokalnih volitvah leta 1994 je bilo v mestne in občinske svete izvoljenih 10,7% svetnic in 3,4% (oziroma 5) županj, na lokalnih volitvah leta 1998 pa 11,7% svetnic in 4,2% (oziroma 8) županj.

2. Ženske v vladi

Zastopanost žensk je nizka tudi v Vladi Republike Slovenije. Leta 1992 sta bili imenovani dve ministrici, leta 1996 nobena (v primerjavi s štirimi meseci pred novimi parlamentarnimi volitvami, ko je bila v vladi ena ministrica), po volitvah 2000 pa so v vladi 3 ministrice (20%). Na položajih funkcionarjev oziroma funkcionarjk vlade je 19% žensk, na mestih višjih upravnih delavcev oziroma delavk pa 51% žensk. Čeprav je med višjimi upravnimi delavci oziroma delavkami več žensk, jih je na najvišjih položajih malo, na primer na položaju generalne sekretarke oziroma sekretarja (29%) in državne podsekretarke oziroma podsekretarja (37%). Podobna situacija - nizka zastopanost žensk - je tudi v komisijah in drugih delovnih telesih Vlade Republike Slovenije. V 40 komisij vlade je bilo imenovanih skupaj 462 članov in članic, od tega 128 ali 27,7% žensk, v 41 drugih delovnih teles pa je bilo imenovanih skupaj 460 članov in članic, od tega 159 ali 34,6% žensk.

3. Ženske v pravosodju

V sodni veji oblasti je delež sodnic v povprečju višji od deleža sodnikov. Med vsemi sodniki oziroma sodnicami je 66,7% žensk. Njihov delež je najnižji na vrhovnem sodišču (34,3%), najvišji pa na okrajnih sodiščih (76,2%). Čeprav sodnice prevladujejo na sodiščih, razen na vrhovnem in višjem delovnem in socialnem sodišču, so na mestih predsednice sodišča le na okrajnih, okrajnih ter delovnih in socialnih sodiščih.

Tabela 5: Sodniki in sodnice po vrsti sodišč za obdobje 1998 do 2001

Sodišča	1998			1999			2000			2001		
	Vsi	Sodnice	% sodnic	Vsi	Sodnice	% sodnic	Vsi	Sodnice	% sodnic	Vsi	Sodnice	% sodnic
okrajna	272	195	77,7	277	203	73,3	276	209	75,7	290	221	76,2
okrožna	208	134	64,4	221	144	65,2	229	144	62,9	225	143	63,6
višja	85	43	50,6	90	38	42,2	97	54	55,7	99	54	54,5
Vrhovno	31	9	31,2	30	8	26,7	33	11	33,3	35	12	34,3
Upravno	23	16	69,6	25	19	76,0	27	20	74,1	28	21	75,0
Višje DSS	14	7	50,0	14	7	50,0	15	7	46,7	17	8	47,1
DS in DSS	49	34	69,4	51	35	68,6	51	38	74,5	51	38	74,5
SKUPAJ	682	438	64,2	708	454	64,1	728	483	66,3	745	497	66,7

Vir: Ministrstvo za pravosodje, 9. 10. 2002

Opomba: DSS – delovno in socialno sodišče.

Med tožilci oziroma tožilkami je delež žensk (49,7%) skoraj enak kot delež moških. Vendar je tudi na tožilstvih delež žensk med vodilnimi, bolj ko se vzpenjamo po hierarhiji tožilstev, vse nižji. Na

okrožnih državnih tožilstvih je delež žensk med vodilnimi 52,4%, na vrhovnem državnem tožilstvu pa 20%.

4. Ženske v gospodarstvu

Žensk je premalo tudi na najvišjih položajih odločanja na drugih področjih javnega življenja: v znanosti, kulturi, gospodarstvu itd. V največjih družbah in poslovnih sistemih v Sloveniji po revidiranih in konsolidiranih bilancah za leto 2000 ni bilo med predsedniki oziroma predsednicami uprave nobene ženske, med člani oziroma članicami jih je bilo le 12,8%, med predsedniki oziroma predsednicami nadzornih svetov 2,4%, med člani oziroma članicami pa 18,0%. Vlada Republike Slovenije je v 42 nadzornih svetov, poslovnih odborov in upravnih odborov gospodarskih subjektov (javnih podjetij, družb, skladov itd.) za 4-letni mandat imenovala skupaj 187 članov oziroma članic, od tega 42 ali 22,3% žensk.

5. Civilno-družbene pobude

Ob prizadevanjih za večjo zastopanost žensk v političnem in javnem življenju je nastala civilno družbena pobuda Koalicija za uveljavitev uravnotežene zastopanosti žensk in moških v javnem življenju, ki združuje posameznice in posameznike iz nevladnih in vladnih organizacij, parlamentarnih in neparlamentarnih političnih strank ter ženskih skupin pri političnih strankah, sindikatov, drugih oblik organizirane civilne družbe, javnih in zasebnih institucij ter ustanov. Glavni cilj koalicije je spodbujanje in uveljavitev uravnotežene zastopanosti žensk in moških v javnem življenju, predvsem s spreminjanjem volilne zakonodaje ter z uveljavljanjem načela uravnotežene zastopanosti žensk in moških v vseh organih oblasti in na drugih mestih odločanja. Volilna zakonodaja bi morala po mnenju koalicije določati, da mora biti na vseh kandidatnih listah za lokalne in državne volitve enak delež žensk in moških (sistem zadrge). Prvi dosežek prizadevanj koalicije je že omenjeni predlog ustavne spremembe, ki ga je v parlamentarni postopek vložila skupina poslank in poslancev iz sedmih parlamentarnih političnih strank.

Za pripravo žensk na lokalne volitve v letu 2002 je delovna skupina za enakost spolov pri Paktu stabilnosti v sodelovanju z Uradom za enake možnosti organizirala projekt Ženske to zmoremo II. V okviru projekta je bilo organiziranih šest izobraževalnih seminarjev, vsebinsko prilagojenih željam in potrebam posameznih parlamentarnih političnih strank, ki so se pridružile projektu. Glavni namen izobraževanj je bil izboljšati delovanje posameznih ženskih skupin znotraj političnih strank, določiti vprašanja, ki jih ženske prepoznavajo kot ključna v politiki, in izoblikovati konkretne rešitve zastavljenih vprašanj, torej oblikovati akcijski načrt znotraj stranke.

8. člen

ŽENSKÉ KOT PREDSTAVNICE VLADE V MEDNARODNIH ORGANIZACIJAH IN ŽENSKÉ V DIPLOMACIJI

Pogoje zaposlovanja v diplomaciji določa Zakon o zunanjih zadevah iz leta 2001, ki v zaposlovanju ne dela razlik med spoloma. Po tem zakonu je diplomat javni uslužbenec, ki v delovnem razmerju z ministrstvom za zunanje zadeve za nedoločen čas opravlja javne naloge na področju zunanjih zadev (34. člen). Glede sestave mednarodnih delegacij je pomemben Zakon o enakih možnostih žensk in moških, ki državni zbor in vlado zavezuje k upoštevanju načela uravnotežene zastopanosti spolov pri sestavi delegacij.

Na diplomatsko-konzularnih predstavništvih Republike Slovenije je bilo leta 2001 skupaj zaposlenih 158 diplomatk in diplomatov, od tega 60 žensk (38%). Vseh zaposlenih je bilo 211, od tega 89 ali 42,2% žensk.

Tabela 6: Diplomati po spolu /26. 11. 2001/

Naziv	Vsi	Ženske	Ženske (v %)
Veleposlanik/veleposlanica	31	4	12,9
Generalni konzul/konzulka	7	1	14,3

Pooblaščen minister/ministrica	13	2	15,4
Svetovalec/svetovalka	40	13	32,5
Konzul/konzulka	6	3	50,0
I. sekretar/sekretarka	19	13	68,4
II. sekretar/sekretarka	19	11	57,9
III. sekretar/sekretarka	22	12	54,5
Ataše/atašejka	1	1	100,0
Diplomati skupaj	158	60	38,0

Vir: Podatki MZZ na dan 26. 11. 2001

9. člen

DRŽAVLJANSTVO

Okoliščine se od nastanka drugega poročila niso spremenile.

10. člen

IZOBRAŽEVANJE

V vzgoji in izobraževanju ni prišlo do zakonskih sprememb od priprave drugega poročila po konvenciji do danes.

1. Predšolska vzgoja

V vrtce je bilo leta 2000 vključenih 56,8% otrok v starosti od 1. do 6. leta starosti, kar je več kot leta 1997.

V vrtcih in programih priprave na šolo se je število otrok v letu 2000 povečalo, povečalo pa se je tudi število zavodov, oddelkov in osebja. V primerjavi z letom 1997 ostaja delež deklic med otroki, ki so vključeni v vrtec in program priprave na šolo, skoraj enak.

Tabela 7: Vrtci in priprava na osnovno šolo v šolskih letih 1997/98-2000/01

Leto	Štev. zavodov	Oddelki	Otroci skupaj	Štev. deklic	% deklic	Osebj skupaj	Štev. žensk	% žensk
1997/98	793	3468	62662	29912	47,7	6911	6821	98,7
1998/99	802	3455	62848	29226	46,5	7012	6935	98,9
1999/00	806	3523	64151	30639	47,8	7329	7272	99,2
2000/01	814	3531	63328	30350	47,9	7163	7022	98,0

Vir: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport

Med otroki v vrtcih so vštet tudi otroci, ki še niso vključeni v devetletno osnovno šolo in se pripravljajo na šolo tako, da so vključeni v skrajšane programe vrtcev. Njihov delež med otroki, ki so vključeni v vrtce, je znašal v letu 1999 5,7%.

2. Osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje

Statistični podatki zgovorno kažejo upadanje števila otrok. Delež deklic med osnovnošolci in srednješolci ostaja približno enak kot prejšnja leta.

Tabela 8: Šole, oddelki, učenci dijaki in strokovni delavci po spolu v šolskih letih 1996/97-1999/00

Leto	Šole	Oddelki	Učenci skupaj	Število žensk	% žensk	Strokovni delavci skupaj	Število žensk	% žensk

Osnovne šole								
1996/97	443	9367	200437	98017	48,9	15443	13146	85,1
1997/98	444	9308	194883	95479	49,0	15311	12983	84,8
1998/99	444	9210	189564	92694	48,9	15140	12820	84,7
1999/00	444	9117	185034	90358	48,8	15287	12989	85,0
Srednje šole								
1996/97	153	4003	104679	52174	49,8	8580	5229	60,9
1997/98	140	4065	104786	52786	50,4	8816	5466	62,0
1998/99	145	3989	103469	52214	50,5	8646	5474	63,3
1999/00	149	4031	102969	51673	50,2	9351	5947	63,6
Odrasli								
1999/00	126	792	19449	9916	50,1			

Vir: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, 2002

Spolna struktura vpisanih po usmeritvah v srednješolske izobraževalne programe se v letih od 1997 do 2000 ni bistveno spremenila. Dekleta prevladujejo na usmeritvah: tekstilstvo, usnjarstvo, zdravstvo, družboslovje, pedagoška smer in osebne storitve.

Tabela 9: Srednje šole - oddelki, dijaki in dijakinje po področjih programov konec šolskega leta 1998/99 in 1999/2000

Oddelki	1998/99			1999/2000		
	Skupaj	Število dijakinj	% dijakinj	Skupaj	Število dijakinj	% dijakinj
SKUPAJ	103469	52214	50,5	102969	51673	50,2
Agroživilstvo	5641	3024	53,6	5776	2984	51,7
Gozdarstvo	113	4	3,5	126	4	3,2
Usnjarstvo	137	123	89,8	77	64	83,1
Tekstilstvo	3235	3141	97,1	2481	2403	96,9
Kemija, farmacija, gumarstvo, nekovine	1303	875	67,2	1190	796	66,9
Lesarstvo	3339	67	2,0	3305	49	1,5
Gradbeništvo	2763	308	11,1	2622	245	9,3
Gostinstvo in turizem	5694	2509	44,1	5573	2356	42,3
Ekonomija	22275	15270	68,6	21561	14553	67,5
Tisk in papir	624	271	43,4	572	230	40,2
Elektrotehnika in računalništvo	7592	88	1,2	7359	50	0,7
Metalurgija in strojništvo	9371	117	1,2	8515	74	0,9
Promet in zveze	1011	325	32,1	1105	351	31,8
Rudarstvo	220	1	0,5	197	1	0,5
Zdravstvo	4954	3863	78,0	5119	3943	77,0
Pedagogika	802	791	98,6	931	915	98,3
Družboslovje	1249	1111	88,9	1150	1025	89,1
Kultura	703	510	72,5	667	478	71,7
Splošno izobraževanje	29138	17288	59,3	31426	18661	59,4
Osebne storitve	2790	2503	89,7	2854	2467	86,4
Notranje zadeve	515	25	4,9	363	24	6,6

Vir: Statistični letopis 2002

3. Višješolski in visokošolski študij

Podatki o vpisanih študentih in študentkah na univerze in visokošolske zavode v zadnjih letih kažejo, da narašča število mladih, ki želijo po končani srednji šoli nadaljevati izobraževanje. Vseh vpisanih študentk in študentov v letu 2001 je bilo 88.100, od tega 58,8% žensk.

Tabela 10: Vpisani in diplomanti na univerzah in samostojnih visokošolskih zavodih po spolu

Leto	Vpisani			Diplomirani		
	Skupaj	Ženske	% žensk	Skupaj	Ženske	% žensk
1995	45951	26126	56,9	6419	3809	59,3
1996	50667	28660	56,6	7724	4658	60,3
1997	64678	36149	55,9	8011	4929	61,5
1998	74642	42507	56,9	8612	5043	58,5
1999	77609	44459	57,3	9345	5499	58,8
2000	82812	47460	57,3	10232	6060	59,2
2001	88100	51800	58,8	10375	6434	62,0

Vir: Statistični letopis 2002

V letu 2000 ni prišlo do bistvenih sprememb pri izbiri študija. Tako kot v preteklih letih ženske še naprej izrazito prevladujejo na višjih in visokih šolah ter fakultetah, ki izobražujejo za področje zdravstva in socialnega dela ter za pedagoško delo. Delež študentk občutno presega delež študentov tudi na ekonomski fakulteti, fakulteti za družbene vede, fakulteti za farmacijo in medicinski fakulteti ter na nekaterih oddelkih naravoslovnotehniške in biotehniške fakultete. Najmanj deklet je vpisanih na fakulteti za strojništvo ter na fakulteti za elektrotehniko, računalništvo in informatiko.

Razlika med spoloma pri magistrskem in doktorskem študiju se iz leta v leto zmanjšuje. V letu 2001 so med magistri in magistrami že prevladovalе ženske, in sicer je bilo med 905 magistri in magistrami 454 žensk (50,1%), med 298 doktorji in doktoricami znanosti pa je bilo žensk nekaj manj kot pol (146 oziroma 48,9%).

4. Vseživljenjsko izobraževanje

Eden od strateških ciljev razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006 je tudi dvig izobrazbene ravni aktivnega prebivalstva in njegove usposobljenosti. Slovenija, ki je šele na začetku uveljavljanja zasnove vseživljenjskega učenja, je v Nacionalnem programu razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006 med ključne usmeritve in ukrepe uvrstila razvoj kulture vseživljenjskega učenja. Razvoj vseživljenjskega učenja pospešujemo s temi ukrepi:

- razvoj novih programov, ki bodo omogočili pridobivanje znanja za dvig kakovosti življenja, obveščenosti, kulturne in civilizacijske ravni, za ohranjanje kulturne tradicije in narodne identitete, za sobivanje različnih kultur in za varovanje okolja,
- razvoj programov, ki bodo omogočili možnosti za izobraževanje za zviševanje izobrazbene ravni na vseh stopnjah,
- srednješolska izobrazba bo osnovni izobrazbeni standard,
- zagotovitev (v sodelovanju s socialnimi partnerji) različnih oblik in možnosti izobraževanja zaposlenim in brezposelnim, prednostno pa tistim, ki so slabše izobraženi in usposobljeni: za zviševanje dosežene ravni formalne izobrazbe in kvalifikacije, za ohranjanje, posodabljanje, poglobljanje znanja in usposobljenosti ter za razvijanje in uporabo vrhunškega znanja,
- uvajanje različnih motivacijskih dejavnikov za povečevanje izobraženosti in usposobljenosti,
- razvoj neformalnih oblik pridobivanja znanja in potrjevanja znanja pridobljenega po neformalnih poteh (certifikati o poklicni oziroma strokovni usposobljenosti),
- povečanje kakovosti izobraževanja odraslih,
- spodbujanje motiviranosti in vlaganja v izobraževanje pri posameznikih in v podjetjih,
- spodbujanje lokalne ravni za načrtovanje razvoja in vlaganje v izobraževanje,
- usklajevanje spodbud in ukrepov za uresničevanje nacionalnega programa izobraževanja odraslih.

11. člen

ZAPOSLOVANJE

1. Ženske na trgu dela

Ženske in moški imajo po ustavi (49. člen) zagotovljeno svobodo dela, prosto izbiro zaposlitve in dostopnost do vseh delovnih mest. Zakon o delovnih razmerjih, ki je bil sprejet 24. aprila 2002 in začne veljati 1. januarja 2003, pa v 6. členu posebej prepoveduje diskriminacijo. Določa, da delodajalec ne sme iskalca oziroma iskalke zaposlitve pri zaposlovanju ali delavca ali delavke med trajanjem delovnega razmerja in v zvezi s prenehanjem pogodbe o zaposlitvi postavljati v neenakopraven položaj zaradi spola, rase, barve kože, starosti, zdravstvenega stanja oziroma invalidnosti, verskega, političnega ali drugega prepričanja, članstva v sindikatu, nacionalnega in socialnega izvora, družinskega statusa, premoženjskega statusa, spolne usmerjenosti ali zaradi drugih osebnih okoliščin. Nadalje določa, da morajo biti ženskam in moškim zagotovljene enake možnosti in enaka obravnava pri zaposlovanju, napredovanju, usposabljanju, izobraževanju, prekvalifikaciji, plačah in drugih prejemkih, nagrajevanju, odsotnostih z dela, delovnih pogojih, delovnem času in odpovedi pogodbe o zaposlitvi. Prepovedana je tako posredna kot neposredna diskriminacija, pri čemer zakon opredeljuje, kaj je posredna diskriminacija. Če kandidat ali kandidatka oziroma delavec ali delavka ob sporu navaja dejstva, ki upravičujejo domnevo, da je kršena prepoved diskriminacije zaradi okoliščin, ki so v členu navedene, je dokazno breme (da različno obravnavo upravičujeta vrsta in narava dela) na strani delodajalca. Ob kršitvi prepovedi diskriminacije je delodajalec kandidatu ali kandidatki oziroma delavcu ali delavki odškodninsko odgovoren po splošnih pravilih civilnega prava.

Zakon tudi določa (25. člen), da delodajalec ne sme prostega delovnega mesta objaviti samo za moške ali samo za ženske ali nakazovati, da daje prednost določenemu spolu, razen če je določen spol nujen pogoj za opravljanje dela. Prav tako delodajalec pri sklepanju pogodbe o zaposlitvi ne sme od kandidata oziroma kandidatke zahtevati podatkov o družinskem oziroma zakonskem stanu, podatkov o nosečnosti, načrtovanju družine oziroma drugih podatkov, če niso v neposredni zvezi z delovnim razmerjem. Sklenitve pogodbe o zaposlitvi delodajalec ne sme pogojevati s pridobitvijo teh podatkov ali z dodatnimi pogoji v zvezi s prepovedjo nosečnosti ali odlogom materinstva ali z vnaprejšnjim podpisom odpovedi pogodbe o zaposlitvi s strani delavca oziroma delavke (26. člen). Zakon določa (27. člen), da kandidat oziroma kandidatka ni dolžna odgovarjati na vprašanja, ki niso v neposredni zvezi z delovnim razmerjem.

Zakon o delovnih razmerjih prepoveduje spolno nadlegovanje na delovnem mestu. Delodajalec je dolžan zagotavljati takšno delovno okolje, v katerem noben delavec ali delavka ne bo izpostavljen neželenemu ravnanju spolne narave, ki vključuje neželjeno fizično, verbalno ali neverbalno ravnanje, ali drugemu na spolu temelječemu vedenju delodajalca, predpostavljenih ali sodelavcev, ki ustvarja zastrašujoče, sovražne ali ponižujoče delovne odnose in okolje ter žali dostojanstvo moških in žensk pri delu. Če prizadeti delavec ali delavka odkloni tako ravnanje, to ne sme biti razlog za diskriminacijo pri zaposlovanju in delu. Ob sporu je dokazno breme na strani delodajalca (45. člen).

Zakon o delovnih razmerjih opredeljuje tudi načelo enakega plačila za enako delo in delo enake vrednosti. Po zakonu je delodajalec dolžan izplačati enako plačilo delavcem oziroma delavkam ne glede na spol. Zato so določila pogodbe o zaposlitvi, kolektivne pogodbe oziroma splošni akti delodajalcev, ki so v nasprotju s tem, neveljavni. (133. člen)

Zakon predpisuje denarno kazen 1,000.000 SIT za delodajalca (pravno osebo), če stori prekršek in iskalca/iskalko zaposlitve in delavca/delavko postavlja v neenakopraven položaj (229. člen).

1.1. Zaposlenost

Stopnja aktivnosti prebivalstva je v letih od 1988 do 2002 (podatki so za 2. četrtletje) rahlo upadla, prav tako stopnja delovne aktivnosti. Povečala pa se je stopnja delovne aktivnosti oseb, starih od 15 do 64 let, in sicer tako pri ženskah kot pri moških. Pri ženskah je stopnja delovne aktivnosti najvišja v starostni skupini od 35. do 39. leta (89,9% v letu 2002/2), sledita starostni skupini od 30 do 34 let (86,9%) in od 40 do 44 let (86%).

Tabela 11: Stopnja aktivnosti po spolu, Slovenija, 1998/2-2002/2

	1998/2	1999/2	2000/2	2001/2	2002/2
Skupaj					
Stopnja aktivnosti	60	58,3	57,7	57,8	58,1
Stopnja delovne aktivnosti	55,4	54	53,6	54,4	54,7
Stopnja delovne aktivnosti 15-64	63,6	62,8	62,7	62,7	64,3
Moški					
Stopnja aktivnosti	66,6	65,1	64,1	64,8	64,7
Stopnja delovne aktivnosti	61,6	60,4	59,6	61,2	61,1
Stopnja delovne aktivnosti 15-64	67,6	67,2	66,8	66,8	68,7
Ženske					
Stopnja aktivnosti	53,7	51,9	51,7	51,3	51,9
Stopnja delovne aktivnosti	49,6	47,9	47,9	48,1	48,6
Stopnja delovne aktivnosti 15-64	59,6	58,4	58,6	58,6	59,8

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Anketa o delovni sili, 1998-2002

V drugem četrtletju leta 2002 je bilo med delovno-aktivnimi ženskami 87% žensk s statusom zaposlene osebe, 6,8% s statusom samozaposlene osebe in 6,1% s statusom pomagajoče družinske članice. Med vsemi delovno-aktivnimi osebami je delež žensk med zaposlenimi osebami 47,6%, samozaposlenimi osebami 28,7% in pomagajočimi družinskimi člani/članicami 61,6%. To je podobna situacija kot leta 1997.

Delovno-aktivne ženske podobno kot prejšnja leta, prevladujejo v določenih dejavnostih. Največ jih dela v storitvenih dejavnostih, najmanj pa v nekmetijskih (razen storitvenih) dejavnostih.

Tabela 12: Delež žensk med aktivnim prebivalstvom po področjih dejavnosti, Slovenija, 1997/2 -2002/2

	1997/2	1998/2	1999/2	2000/2	2001/2	2002/2
Skupaj	46,3	46,3	46,0	46,2	45,6	45,8
Kmetijske dejavnosti	48,2	47,2	46,9	46,7	44,6	45,9
Nekmetijske dejavnosti (razen storitvenih)	34,9	35,2	33,8	34,8	34,3	33,9
Rudarstvo				13,7	.	.
Predelovalne dejavnosti	41,0	40,9	39,2	40,5	40,3	39,6
Oskrba z elektriko, plinom in vodo	15,4	12,5		18,4	11,1	((14,0))
Gradbeništvo	10,9	11,7	8,9	9,9	11	(9,4)
Storitvene dejavnosti	56,0	55,2	55,0	54,3	54,5	54,8

Trgovina; popravila motornih vozil in izdelkov široke porabe	52,3	50,3	51,4	52,1	50,2	52,1
Gostinstvo	65,8	60,0	55,9	57,9	62,8	62,1
Promet, skladiščenje in zveze	19,6	24,3	20,4	22,7	24	22,9
Finančno posredništvo	66,7	72,7	71,4	67,7	63,7	62,6
Poslovanje z nepremičninami, najem in poslovne storitve	50,0	45,0	49,0	42,9	44,2	44,5
Dejavnost javna uprave, obrambe, obvezno socialno zavarovanje	52,8	53,9	49,0	50,1	52,2	50,6
Izobraževanje	78,5	77,1	76,7	78,7	76	76,4
Zdravstvo in socialno varstvo	81,1	79,3	80,0	79,9	78,1	76,6
Druge javne, skupne in osebne storitvene dejavnosti	49,7	49,8	52,8	50,6	49,7	51,4

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Anketa o delovni sili (lastni izračun), 2002.

Od vseh delovno-aktivnih žensk jih je v letu 2002/2 91,7% delalo polni delovni čas, kar je le nekaj manj kot moški (94,8%). Povprečno delajo ženske 40,3 ure na teden (moški 42,5 ure).

Ženske prevladujejo v poklicih za storitve, poklicih, kot so uradniki/uradnice, prodajalci/prodajalke, strokovnjaki/strokovnjakinje in tehniki/tehnice ter drugi strokovni sodelavci/sodelavke. Na najvišjih delovnih mestih kot so zakonodajalci/zakonodajalke, visoki uradniki/visoke uradnice in menedžerji/menedžerke, jih je 29,1% (leto 2002/2).

Tabela 13: Delež žensk med delovno-aktivnim prebivalstvom po glavnih poklicnih skupinah, Slovenija, 1998 - 2002

	1998/2	1999/2	2000/1	2001/2	2002/2
Skupaj	46,3	46,0	46,0	46,2	45,8
Zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	25,7	31,1	31,3	30,2	29,1
Strokovnjaki	61,2	60,0	61,6	61,4	57,7
Tehniki in drugi strokovni sodelavci	46,6	44,7	47,3	49,1	53,8
Uradniki	70,8	70,3	69,1	68,9	65,0
Poklici za storitve, prodajalci	64,8	64,0	61,4	62,7	64,0
Kmetovalci, gozdarji, ribiči	47,2	47,5	45,9	45,6	46,6
Poklici za neindustrijski način dela	7,0	5,9	5,9	6,0	9,0
Upravljalci strojev in naprav, industrijski izdelovalci in sestavljalci	37,9	36,6	38,1	37,6	37,3
Poklici za preprosta dela	64,7	69,7	65,5	62,8	55,8

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Anketa o delovni sili, 1998-2002

Povprečno so ženske v Sloveniji v družbah, podjetjih in organizacijah po stopnjah strokovne usposobljenosti (leto 2000) zaslužile 87,8% moške plače ali 12,2% manj kot moški. Najvišja razlika je med osebami z visoko izobrazbo (20,7%) in najnižja med nekvalificiranimi osebami (12%).

Tabela 14: Povprečna mesečna bruto plača zaposlenih žensk v družbah, podjetjih in organizacijah v deležu od moških povprečnih mesečnih bruto plač po stopnjah strokovne usposobljenosti za opravljanje določenih del, 2000

	Skupaj	Visoko strokovno usposobljeni			Višja strok. uspos.	Srednja strok. uspos.	Nižja strok. uspos.	Visoko - kvalificirani	Kvalificirani	Polkvalificirani	Nekvalificirani
		doktorji	magistri	vsi							
2000	87,8	85,9	83,2	79,3	87,5	88,5	85,9	83,0	80,1	84,8	88,0

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2000

1.2. Brezposelnost

V zadnjih treh letih je zaznati upadanje brezposelnosti, ki je predvsem posledica večje aktivnosti brezposelnih oseb pri iskanju zaposlitve, spremembe statusa vključenih v program javnih del, povečanega nadzora nad aktivnostjo brezposelnih oseb ter učinkov ukrepov aktivne politike zaposlovanja. V primerjavi z letom 1997 sta se zmanjšala število brezposelnih oseb in stopnja anketne brezposelnosti. Stopnja brezposelnosti žensk je bila v obdobju od leta 1997 do 2002 (2. četrtletje) višja kot pri moških. V letu 2002/2 je stopnja anketne brezposelnosti znašala 6,3% pri ženskah in 5,7% pri moških, stopnja registrirane brezposelnosti pa 12,9% pri ženskah in 10,2% pri moških.

Tabela 15: Osnovne značilnosti brezposelnih oseb po spolu, Slovenija, 1998-2002

	1998/2	1999/2	2000/2	2001/2	2002/2
Skupaj					
Brezposelne osebe (1000)	75	71	69	68	58
- registrirane na zavodu za zaposlovanje	62	57	57	55	48
- iščejo prvo delo	22	19	22	20	16
Stopnja brezposelnosti (v %)	7,7	7,4	7,2	6,9	5,9
Moški					
Brezposelne osebe (1000)	40	37	36	34	30
- registrirane na zavodu za zaposlovanje	32	28	29	26	23
- iščejo prvo delo	11	(9)	10	9	(7)
Stopnja brezposelnosti (v %)	7,6	7,2	7	6,4	5,7
Ženske					
Brezposelne osebe (1000)	35	34	33	34	28
- registrirane na zavodu za zaposlovanje	30	29	28	29	25
- iščejo prvo delo	(10)	(10)	12	10	(8)
Stopnja brezposelnosti (v %)	7,7	7,6	7,4	7,6	6,3

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Anketa o delovni sili, 1998-2002

1.2.1. Izobrazbena struktura brezposelnih oseb

Izobrazba je eden od dejavnikov, ki vplivajo na možnost za zaposlitev. Med registrirano brezposelnimi osebami še vedno ostajajo predvsem osebe z nižjimi stopnjami izobrazbe ali osebe z izobrazbo, po kateri na trgu dela ni povpraševanja. Največ registrirano brezposelnih oseb ima I. in II. stopnjo izobrazbe (leto 2001). Njihov delež je bil v povprečnem številu registrirano

brezposelnih 47%. Delež žensk med njimi pa je znašal 50,8%. V primerjavi z letom 1997 ni prišlo do bistvenih sprememb v deležih žensk med registrirano brezposelnimi osebami po stopnji izobrazbe.

Tabela 16: Struktura registrirano brezposelnih oseb po stopnjah izobrazbe in delež žensk, 31. 12. 2001

Stopnja izobrazbe	Vsi	Ženske	Delež žensk (v %)
I. stopnja izobrazbe	42048	21340	50,8
II. stopnja izobrazbe	6774	2544	37,6
III. stopnja izobrazbe	1518	944	62,2
IV. stopnja izobrazbe	25987	12050	46,4
V. stopnja izobrazbe	23129	13422	58,0
VI. stopnja izobrazbe	2212	1106	50,0
VII. stopnja izobrazbe	2648	1557	58,8
Skupaj	104316	52963	50,8

Vir: Zavod RS za zaposlovanje, Letno poročilo 2001

1.2.2. Starostna struktura breposelnih oseb

Starostna struktura registrirano brezposelnih oseb kaže, da je bilo konec leta 2001 največ brezposelnih oseb v starosti nad 50 let (25,6%). Starejši težko najdejo zaposlitev, ker dajejo delodajalci pri zaposlitvi prednost mlajšim kandidatom in imajo vedno višje zahteve glede stopnje izobrazbe. Starejše osebe tudi večinoma nimajo ustrezne izobrazbe. Med registrirano brezposelnimi osebami prevladujejo ženske v starostni skupini nad 25 do 30 let in nad 35 do 40 let.

Tabela 17: Starostna struktura registrirano brezposelnih oseb po spolu, 31. 12. 2001

Starostni razredi	Vsi	Ženske	Delež žensk (v %)
do 18 let	523	216	41,3
nad 18 do 25 let	22924	11916	52,0
nad 25 do 30 let	12588	7237	57,5
nad 30 do 40 let	17287	9752	56,4
nad 40 do 50 let	24249	12545	51,7
nad 50 do 60 let	25492	11192	43,9
nad 60 let	1253	105	8,4
Skupaj	104316	52963	50,8

Vir: Zavod RS za zaposlovanje, Letno poročilo 2001

Zaradi večjega vključevanja brezposelnih oseb v programe aktivne politike zaposlovanja ter večjega nadzora nad aktivnostjo brezposelnih oseb, se je število dolgotrajno brezposelnih oseb začelo zmanjševati. V obdobju december 1997 do december 2001 se je število registrirano brezposelnih oseb nad eno leto zmanjšalo za 25,5%. Delež žensk med dolgotrajno brezposelnimi osebami se je od 1997 do 2001 leta rahlo povečal z 49,3% na 50,9%.

1.3. Varstvo starševstva in nosečnosti

Da bi se preprečila diskriminacija zaradi starševstva in omogočilo staršem usklajevanje poklicnega in družinskega življenja tudi novi Zakon o delovnih razmerjih vsebuje določila o posebnem varstvu delavcev zaradi nosečnosti in starševstva, Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih pa ureja pravico do starševskega dopusta.

Po Zakonu o delovnih razmerjih delodajalec ne sme odpovedati pogodbe o zaposlitvi delavki med nosečnostjo in ves čas, ko doji otroka, ter staršem v času, ko imajo starševski dopust v obliki polne odsotnosti z dela. Delavcu v teh primerih ne more prenehati delovno razmerje zaradi

odpovedi delodajalca. Če delodajalec ob izreku odpovedi ne ve za nosečnost delavke, velja posebno pravno varstvo pred odpovedjo, če delavka takoj oziroma ob ovirah, ki niso nastale po njeni krivdi, takoj po prenehanju le-teh obvesti delodajalca o svoji nosečnosti, kar dokazuje s predložitvijo zdravniškega potrdila. Ne glede na to pa delodajalec lahko odpove pogodbo o zaposlitvi in delavcu lahko preneha delovno razmerje po predhodnem soglasju inšpektorja za delo, če so dani razlogi za izredno odpoved ali zaradi uvedbe postopka za prenehanje delodajalca ali prisilne poravnave.

Zakon o delovnih razmerjih posebno pozornost namenja varstvu nosečnosti in starševstva. Zaradi nosečnosti in starševstva imajo delavci pravico do posebnega varstva v delovnem razmerju, ob sporu v zvezi z uveljavljanjem posebnega varstva zaradi nosečnosti in starševstva pa je dokazno breme na strani delodajalca. Prav tako mora delodajalec delavcem omogočiti lažje usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti.

Nadalje zakon določa, da med trajanjem delovnega razmerja delodajalec ne sme zahtevati ali iskati kakršnihkoli podatkov o nosečnosti delavke, razen če to sama dovoli zaradi uveljavljanja pravic med nosečnostjo. Zakon tudi določa, da med nosečnostjo in ves čas, ko doji otroka, delavka ne sme opravljati dela, pri katerem je izpostavljena dejavnikom tveganja ali delovnim pogojem, ki jih z izvršilnim predpisom določi minister, pristojen za delo, v soglasju z ministrom, pristojnim za zdravstvo. Če delavka med nosečnostjo in ves čas, ko doji otroka, opravlja delo, pri katerem je izpostavljena dejavnikom tveganja, postopkom in delovnim pogojem, določenim z izvršilnim predpisom, in za katero iz ocene tveganja izhaja nevarnost za njeno zdravje ali zdravje otroka, mora delodajalec sprejeti ustrezne ukrepe z začasno prilagoditvijo pogojev dela ali prilagoditvijo delovnega časa. Če se kljub prilagoditvi pogojev dela ali prilagoditvi delovnega časa ni mogoče izogniti nevarnosti za zdravje delavke ali zdravje otroka ali če gre za delo, pri katerem je izpostavljena dejavnikom tveganja ali delovnim pogojem, določenim z izvršilnim predpisom, mora delodajalec zagotoviti delavki opravljanje drugega ustreznega dela in plačo, kot da bi opravljala svoje delo, če je to zanjo ugodnejše. Če delodajalec delavki ne zagotovi drugega ustreznega dela, ji mora v času, ko je delavka iz tega razloga odsotna z dela, zagotoviti nadomestilo plače v skladu z določili zakona.

1.4. Programi in ukrepi zaposlitvene politike

Na področju trga dela in zaposlovanja je bilo v zadnjih letih sprejetih kar nekaj strateških dokumentov, katerih cilj je spodbujanje aktivnih oblik povečevanja zaposlenosti in reševanja problematike brezposelnosti. Vsi ti dokumenti posebno pozornost namenjajo tudi enakim možnostim žensk in moških. Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006, ki je bil sprejet leta 2001, med ključnimi usmeritvami in ukrepi navaja tudi zagotovitev enake dostopnosti do trga dela. Zagotavljanje enakih možnosti med spoloma ter usklajevanje poklicnega in družinskega življenja bosta zagotovljeni s temi ukrepi: povečanjem enakih možnosti za zaposlitev ali aktivnosti v vseh poklicih in dejavnostih, zagotovitvijo posebne podpore ženskam pri ustanavljanju lastnih podjetij, zagotovitvijo povečanja udeležbe žensk v programih izobraževanja in usposabljanja, zmanjševanjem segregacije na trgu dela in plačne neenakosti med ženskami in moškimi, razvijanjem ukrepov za preprečevanje, odkrivanje in odpravljanje vseh oblik diskriminacije pri iskanju zaposlitve in vstopu v zaposlitev, ohranjanju in napredovanju v zaposlitvi ter dostopu do pravic in ugodnosti iz delovnega razmerja. Nacionalni program se izvaja prek akcijskih programov zaposlovanja, ki jih sprejme vlada. V letu 2001 je bil tako v okviru akcijskega programa zaposlovanja in programov aktivne politike zaposlovanja izveden program spodbujanja poklicnega uveljavljanja žensk, katerega cilj je bil vzpostavitev sistema in programov spodbujanja, spremljanja in razvoja poklicnega uveljavljanja žensk. Rezultati programa so bili: vzpostavitev informacijskega središča za spremljanje in podporo uveljavljanja žensk na trgu dela, vzpostavitev informacijskega sistema za stalno spremljanje položaja žensk na trgu dela, objavljena analiza o položaju žensk na trgu dela, 30 usposobljenih strokovnih sodelavk - promotork ženskega podjetništva, povezava z mednarodnimi institucijami in javni razpis za sofinanciranje priprave projektov pospeševanja podjetništva in poklicnega uveljavljanja žensk na lokalni ravni. V letih 2002 in 2003 pa so v Usmeritvah aktivne politike zaposlovanja za leti 2002 in 2003 ter Programih aktivne politike zaposlovanja za leto 2002 predvideni ti ukrepi: programi aktivne politike zaposlovanja za ženske, spodbujanje ženskega podjetništva in razvoj novih poklicev za ženske. Poleg teh posebnih ukrepov in programov, ki so namenjeni ženskam, so ženske vključene tudi v vse druge ukrepe in programe.

Zagotavljanje enakih možnosti - izboljšanje dostopa žensk do trga delovne sile in njihovega udejstvovanja na njem je tudi eden od programov v okviru razvojnih prednostnih nalog »Znanje, razvoj človeških virov in zaposlovanje« v predlogu Državnega razvojnega programa RS 2001 - 2006.

Za zmanjšanje števila brezposelnih oseb v Sloveniji že nekaj let poteka Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja, v okviru katerega se izvaja vrsta dejavnosti. Ženske prevladujejo v nekaterih programih (npr. programih izobraževanja in usposabljanja ter obveščanja in motiviranja, delavnicah za iskanje zaposlitve, klubih za iskanje zaposlitve itd.).

2. Pravica do socialne varnosti

2.1. Pravice iz pokojninskega zavarovanja

Leta 2000 je bil sprejet nov Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju. Pravice in obveznosti zavarovanih oseb, med drugim tudi glede vključitve v zavarovanje, plačila prispevkov, uživanja, ohranitve in izgube pravic, so zagotovljene spoloma enako. Različna obravnava zavarovanih oseb glede na spol obstaja pri določitvi pogojev za pridobitev pravice do starostne pokojnine (drugi in tretji odstavek 36. člena). Razmere v Republiki Sloveniji namreč za zdaj še ne omogočajo popolne izenačitve upokojitvenih pogojev, zato je upokojitvena starost za ženske pri enaki pokojninski dobi dve leti nižja kot pri moških. Ženske se tako lahko upokojijo, če dopolnijo 20 let pokojninske dobe, pri 61 letih, moški pri 63 letih; ob dopolnitvi najmanj 15 let zavarovalne dobe pa se ženske lahko upokojijo pri 63 letih in moški pri 65 letih. Pri isti starosti 58 let se lahko upokojijo tako ženske kot moški, le da je v tem primeru za ženske določena dve leti nižja pokojninska doba, in sicer 38 let za ženske in 40 let za moške. Da zaradi različnih upokojitvenih pogojev ženske ne bi bile posredno diskriminirane pri odmeri pokojnine, je izhodiščni odmerni odstotek (za 15 let zavarovalne dobe) za ženske višji (38%) kot za moške (35%). S tem je dosežena enakost v višini odmernega odstotka pokojnine, saj bosta oba spola pri starosti 58 let in 38 oziroma 40 let delovne dobe dobila pokojnino v višini 72,5% od izračunane osnove. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju vsebuje tudi posebno določbo, da upokojitveni pogoji v pokojninskih shemah, ki jih sprejme delodajalec, ne smejo biti določeni različno glede na spol zavarovane osebe (četrti odstavek 294. člena).

Starostna meja za pridobitev pravice do starostne pokojnine se zniža za vsakega otroka (za enega otroka za 8 mesecev, za dva za 20 mesecev, za tri za 36 mesecev, za vsakega nadaljnjega pa se znižanje starostne meje poveča za 20 mesecev), do tega pa sta upravičena tako moški kot ženska. O tem, kdo od staršev bo uveljavil znižanje za vsakega otroka, se starša sporazumeta; če se ne moreta sporazumeti, je upravičen tisti od staršev, ki je v pretežni meri uveljavil pravico do starševskega dopusta. Če je ni uveljavil nobeden ali sta jo izkoristila oba v enakem delu, je do znižanja starostne meje upravičena ženska (37. člen).

2.2. Pravica do zdravstvenega varstva in varstva pri delu

Pravice do zdravstvenega varstva in varstva pri delu so opredeljene v Zakonu o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju ter Zakonu o varnosti in zdravju pri delu. Po novem Zakonu o varnosti in zdravju pri delu mora vsak delodajalec izdelati in sprejeti izjavo o varnosti v pisni obliki, s katero določi način in ukrepe za zagotavljanje varnosti in zdravja pri delu (14. člen). Zahteve izjave so podrobneje urejene v Pravilniku o načinu izdelave izjave o varnosti z oceno tveganja, ki velja od 21. 4. 2000. Zakon tudi določa, da mora delodajalec zagotoviti obveščeno nosilcev delavk o rezultatih ocenjevanja tveganja ter o ukrepih delodajalca za varnost in zdravje pri delu (23. člen).

2.3. Porodniški in starševski dopust

Novembra leta 2001 je bil sprejet Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki se je začel uporabljati s 1. 1. 2002. Ureja tematiko, ki je bila predhodno urejena v dveh zakonih, in sicer v Zakonu o delovnih razmerjih in Zakonu o družinskih prejemkih. Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih ureja dva sklopa pravic: zavarovanje za starševsko varstvo in pravice, ki iz tega izhajajo, ter družinske prejemke.

Pravice, ki izhajajo iz zavarovanja za starševsko varstvo, so starševski dopust (porodniški dopust, očetovski dopust, dopust za nego in varstvo otroka, posvojiteljski dopust), starševsko

nadomestilo (porodniško nadomestilo, očetovsko nadomestilo, nadomestilo za nego in varstvo otroka in posvojiteljsko nadomestilo) in pravica do krajšega delovnega časa zaradi starševstva. Do pravic, ki izhajajo iz zavarovanja za starševsko varstvo, so upravičene osebe, ki so vključene v zavarovanje za starševsko varstvo in plačujejo prispevek za starševsko varstvo.

Porodniški dopust (17. - 22. člen) traja 105 koledarskih dni (enako kot prej), mati pa ga mora nastopiti 28 oziroma 42 (če tako želi) dni pred predvidenim datumom poroda, ki ga določi ginekolog. Pravico do porodniškega dopusta lahko uveljavi tudi oče ali druga oseba, če mati otroka umre, zapusti otroka ali če je po mnenju pristojnega zdravnika trajno oziroma začasno nesposobna za delo. Če je mati mlajša od 18 let in ima status vajenke, učenke, dijakinje oziroma študentke, lahko z njenim soglasjem uveljavlja pravico do porodniškega dopusta oče otroka ali eden od starih staršev.

Očetovski dopust (23. - 25. člen), ki je bistvena novost nove ureditve starševskega dopusta, znaša 90 koledarskih dni. Od tega jih mora oče 15 izkoristiti med porodniškim dopustom matere (teh 15 dni namreč ne more izkoristiti pozneje), 75 dni pa lahko izkoristi do osmega leta starosti otroka (torej med porodniškim dopustom matere, med dopustom za nego in varstvo otroka ali do otrokovega 8. leta starosti). Pravica do očetovskega dopusta začne veljati postopno, in sicer s 1. 1. 2003 5 dni, s 1. 1. 2004 45 dni in s 1. 1. 2005 90 dni. Pravica je samo očetova in je ne more prenesti na drugo osebo. S to pravico želimo že v najzgodnejši dobi vključiti moške v skrb za otroke ter s tem doseči boljše usklajevanje poklicnih in starševskih obveznosti žensk in moških.

Dopust za nego in varstvo otroka (26. - 34. člen) upravičenke/upravičenci nastopijo takoj po poteku porodniškega dopusta in je namenjen nadaljnji negi in varstvu otroka. Traja enako kot prej, 260 koledarskih dni, in se lahko v določenih primerih podaljša, in sicer:

- če mati rodi dvojčke, se dopust podaljša za 90 dni;
- če mati rodi več hkrati živorojenih otrok, se za vsakega nadaljnjega otroka podaljša dopust za 90 dni;
- če mati rodi nedonošenčka, se dopust podaljša za toliko dni, kot je bila nosečnost krajša od 260 dni;
- ob rojstvu otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo, se dopust podaljša za dodatnih 90 dni (na podlagi mnenja zdravniške komisije Pediatrične klinike v Ljubljani); ta pravica se lahko uveljavlja do otrokovih 18 mesecev starosti;
- če starši doma že varujejo najmanj dva otroka v starosti do 8 let, se dopust podaljša za 30 dni, za tri otroke za 60 dni ter za štiri ali več otrok za 90 dni.

Te pravice se seštevajo (npr. če mati rodi dvojčke in doma varuje že tri otroke, bo njen dopust lahko daljši za 150 dni).

Po novem pravica do dopusta za nego in varstvo otroka ni več izvirna pravica matere, ampak obeh od staršev, kar pomeni, da se morajo starši o načinu uveljavitve te pravice dogovoriti. Uresničevanje pravice je prilagodljivo. Starši jo lahko uveljavijo v obliki polne ali delne odsotnosti z dela, izmenično pri delni odsotnosti z dela, kar pomeni, da delata vsak npr. po štiri ure ali da en del dopusta za nego in varstvo otroka izkoristi mati, drugo polovico pa oče. Izjemoma sta lahko oba od staršev istočasno z otrokom/otroki doma, vendar samo pri daljšem dopustu (zaradi dveh ali več hkrati živorojenih otrok, zaradi otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo, in zaradi rojstva otroka v družini, v kateri starši že ob rojstvu otroka varujejo in vzgajajo najmanj dva otroka do starosti 8 let). Del dopusta (največ 75 dni) za nego in varstvo otroka lahko starši tudi prenesejo in izkoristijo do 8. leta starosti otroka.

Pravico do dopusta za nego in varstvo otroka lahko v soglasju z materjo uveljavlja tudi eden od starih staršev, če te pravice ne uveljavlja oče in je mati otroka mlajša od 18 let in ima status vajenke, učenke, dijakinje oziroma študentke. V tem primeru je dopust enako dolg kot to velja za mater ali očeta, zmanjšan za toliko dni, kot sta ga mati ali oče otroka že izkoristila.

Posvojiteljski dopust (35. - 37. člen) je dopust, namenjen enemu ali obema posvojiteljema, bi da se lahko posvojitelj/posvojitelja in otrok takoj po posvojitvi v celoti posvetili drug drugemu. Če je otrok ob posvojitvi star od 1 do 4 let, traja posvojiteljski dopust 150 dni, če pa je otrok star od 4 do 10 let, pa 120 dni. Izkoristi ga lahko eden od staršev ali oba od staršev hkrati, pri čemer skupno trajanje dopusta ne sme presegati 150 oziroma 120 dni.

Starševsko nadomestilo (38. - 49. člen) je nadomestilo plače oziroma osebni prejemek, ki izhaja iz zavarovanja za starševsko varstvo. Pravico do njega imajo osebe, ki imajo pravico do starševskega dopusta in so bile zavarovane po tem zakonu pred dnevom nastopa posamezne vrste starševskega dopusta, in osebe, ki nimajo pravice do starševskega dopusta, če so bile zavarovane po tem zakonu najmanj 12 mesecev v zadnjih treh letih pred nastopom posamezne vrste starševskega dopusta. Pravica do starševskega nadomestila pripada osebi med starševskim dopustom, razen ko gre za očetovski dopust, ko je za prvih 15 dni oče upravičen do očetovskega nadomestila, za preostalih 75 dni pa očetu država zagotavlja plačilo prispevkov za socialno varnost od minimalne plače. Starševsko nadomestilo se obračunava enotno za vse vrste nadomestil, razen za porodniško nadomestilo, pri katerem višina navzgor ni omejena. Višina nadomestila je 100-odstotna povprečna osnova v zadnjih 12 mesecih, če je bil/bila upravičenec/upravičenka v zadnjem letu za celotno obdobje zavarovan/zavarovana, vendar najmanj 55% minimalne plače v Republiki Sloveniji in največ 2,5-kratnik povprečne mesečne plače v Republiki Sloveniji ob odmeri. Če upravičenec oziroma upravičenka ni bil/bila zavarovan/zavarovana za zadnjih dvanajst mesecev, se opravi izračun po posebnem ključu na podlagi zakona.

Novost, ki jo prinaša Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, je dobroimetje. Če starši ali druga oseba ne izkoristijo dopusta za nego in varstvo otroka v obsegu, kot jim pripada, lahko pripadajoči del nadomestila za dopust za nego in varstvo otroka izkoristijo v obliki dobroimetja, ki ga lahko namenijo za plačilo varstva otroka, plačilo najemnine za stanovanje in za reševanje stanovanjskega vprašanja (nakup stanovanja ali hiše, prenovev stanovanja ali hiše, gradnja hiše). Višina dobroimetja je enaka višini neizplačanega nadomestila za nego in varstvo otroka, vendar največ 5-kratnik pripadajočega mesečnega nadomestila za dopust za nego in varstvo otroka.

Zakon omogoča tudi delo s krajšim delovnim časom (ne manj kot polovična tedenska delovna obveznost) za enega od staršev, ki neguje in varuje otroka, do tretjega leta otrokove starosti.

Čeprav imajo očetje možnost, da že zdaj koristijo dopust za nego in varstvo otroka, jih to možnost izkoristi manj kot 1%. Da bi očetje izkoristili očetovski dopust, ki ga uvajamo z Zakonom o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ter da bi v večji meri izkoristili dopust za nego in varstvo otroka, bosta Urad za enake možnosti in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve v letu 2003 izvedla različne dejavnosti (oblikovanje spletne strani na medmrežju, izdaja informativnega gradiva itd.).

Kot je bilo omenjeno že v poglavju o izobraževanju (10. člen), imamo v Sloveniji dobro urejeno mrežo javnega in tudi zasebnega varstva otrok. Ker je cena programa predšolske vzgoje v javnem varstvu otrok, ki jo plačujejo starši, odvisna od dohodka na družinskega člana, je vsem staršem ne glede na višino dohodkov, omogočen dostop do javnega varstva otrok.

12. člen

ZDRAVJE ŽENSK

1. Zdravstveno varstvo v Republiki Sloveniji

Od nastanka drugega poročila sta se v Sloveniji obravnavala dva predloga sprememb zakonov, ki se posebej nanašata na zdravstveno varstvo žensk oziroma na njihove reproduktivne pravice, in sicer Zakon o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo ter predlog novega Zakona o zdravstvenem zavarovanju.

Pravice do ugotavljanja vzrokov in zdravljenja zmanjšane plodnosti je od leta 1977 urejal Zakon o zdravstvenih ukrepih pri uresničevanju pravice do svobodnega odločanja o rojstvu otrok. Z napredkom medicine so se odprla nova pravna vprašanja v zvezi s postopki zdravljenja neplodnosti in oploditve z biomedicinsko pomočjo, ki jih ta zakon ni reševal, zato je bil nov zakon nujno potreben. Predlog Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo je bil že od vsega začetka obravnave v Državnem zboru predmet številnih polemik. Zapletlo se je predvsem pri 5. členu, ki opredeljuje upravičence do postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo. Po tem členu sta do postopkov upravičena le moški in ženska, ki živita v

medsebojni zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti, kar je pomenilo odpravo pravice, ki je bila po Zakonu o zdravstvenih ukrepih pri uresničevanju pravice do svobodnega odločanja o rojstvu otrok iz leta 1977 dana vsaki polnoletni razsodni in zdravi ženski v starostnem obdobju, primernem za rojevanje. Pred tretjo obravnavo predloga novega zakona je k členu ena izmed poslanskih skupin vložila dopolnilo, po katerem bi bile do postopka oploditve z biomedicinsko pomočjo upravičene vse ženske, vendar to ni bilo sprejeto. Zato je skupina poslancev/poslank vložila predlog spremembe zakona z vsebinsko enakim dopolnilom. Spremenjeni zakon je bil v Državnem zboru sprejet po hitrem postopku, vendar pa je bil na zahtevo 34 poslancev/poslank, ki so močno nasprotovali dopolnilu člena, razpisan naknadni zakonodajni referendum o spremembah in dopolnitvah Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo. Na referendumu je bila dopolnitev zavrnjena tako, da so do postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo po veljavnem zakonu upravičene le ženske, ki živijo v zakonski zvezi ali zunajzakonski partnerski skupnosti.

Sredi junija 2002 so trije poslanci vložili predlog novega Zakona o zdravstvenem zavarovanju, ki ga je oblikovala strokovna skupina Zavoda za zdravstveno zavarovanje Slovenije. V predlogu člena, ki opredeljuje obseg pravic do zdravstvenih storitev iz obveznega zdravstvenega zavarovanja, je bilo zapisano, da omenjeno zdravstveno zavarovanje krije "preglede žensk v zvezi s svetovanjem pri načrtovanju družine, nosečnostjo, patronažne obiske pred porodom in po njem, storitve zgodnjega odkrivanja bolezni in dejavnikov tveganja v fertileni dobi skladno s posebnim programom". Nikjer ni bila omenjena pravica do pokritja stroškov pri umetni prekinitvi nosečnosti in sterilizaciji. Na podlagi tega je bilo mogoče sklepati, da predlog zakona za te posege predvideva samoplačniške storitve. Predlog novega zakona je bil v nasprotju z veljavnim Zakonom o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju, po katerem obvezno zdravstveno zavarovanje zagotavlja plačilo do določenega odstotka tudi za umetno prekinitve nosečnosti. Tako bi bile ženskam odvzete pravice o svobodnem odločanju o rojstvu otrok, zagotovljene z ustavo. Predlog Zakona o zdravstvenem zavarovanju je bil septembra 2002 umaknjen iz postopka obravnave, v pripravi pa je nov zakon, ki ga pripravlja Ministrstvo za zdravje.

2. Zdravstveno varstvo žensk

2.1. Reproktivno zdravje

Zdravstveno varstvo za ženske je del reprodukativnega zdravstvenega varstva prebivalcev obeh spolov in starosti. Slovenija ima razvit sistem institucij zdravstvenega varstva za ženske na ravni osnovne zdravstvene dejavnosti (dispanzerji za ženske) in v obliki specialističnih ambulant (ginekološke ambulante).

Tabela 18: Stopnja preskrbljenosti žensk, starih 15 let in več, z zdravstvenim osebjem v letih 1998 in 2000

	Število zdravnikov/zdravnic		Število žensk /15let in več / na 1 zdravnika/zdravnico	
	Redno zaposleni zdravniki/zdravnice	Iz delovnih ur	Stalno zaposleni zdravniki/zdravnice	Iz delovnih ur
1998	104	93,4	8243,8	9182,4
2000	101	119,3	8580,9	7264,4

Vir: Zdravstveni statistični letopis, Slovenija, 1998, in Zdravstveni statistični letopis, Slovenija, 2000

Tabela 19: Preventivni obiski v dispanzerjih za ženske ter delež napotnih k specialistu in v bolnišnico v letih 1998 in 2000

	Vsi obiski	Vsi preventivni obiski		Preventivni obiski					
		Število	%	Nosečnice		Kontracepcija		Drugi razlogi	
				Število	%	Število	%	Število	%
1998	688724	340417	49,4	108825	31,9	153419	45,0	78173	22,9
2000	802053	384005	47,9	112724	29,4	157743	41,1	113538	29,6

Vir: Zdravstveni statistični letopis, Slovenija, 1998, in Zdravstveni statistični letopis, Slovenija, 2000

Tabela 20: Kurativni obiski v dispanzerjih za ženske v letih 1998 in 2000

	Vsi obiski	Vsi kurativni obiski	Prvi kurativni obisk		Napoteni k specialistu/specialistki		Napoteni v bolnišnico	
			Število	%	Število	%	Število	%
1998	688724	348307	197826	56,8	25854	3,7	23265	3,3
2000	802053	418048	229272	54,8	31675	4,0	24081	3,0

Vir: Zdravstveni statistični letopis, Slovenija, 1998, in Zdravstveni statistični letopis, Slovenija, 2000

2.2. Obolevnost in umrljivost žensk in maternalna umrljivost

V Sloveniji smo dosegli uspeh pri zmanjševanju umrljivosti dojenčkov, ki je bila leta 1998 5,2 na 1000 živorojenih, leta 2000 pa 4,9 na 1000 živorojenih.

Primerljivo z drugim poročilom ostaja maternalna umrljivost (umrljivost med nosečnostjo, ob porodu in v poporodnem obdobju) skrb vzbujajoče visoka. Leta 1996 je bila maternalna umrljivost 26 umrlih žensk na 100.000 živorojenih otrok, leta 2000 pa se je ta številka še nekoliko povečala, namreč na 27,8 umrle ženske na 100.000 živorojenih otrok. Takšno stanje uvršča Slovenijo med evropske države z višjo stopnjo maternalne umrljivosti. Najpogostejši vzroki umrljivosti med nosečnostjo, ob porodu in v poporodnem obdobju so krvavitve v nosečnosti in po porodu ter septična stanja.

Najpogostejše bolezni in vzroki umrljivosti v Sloveniji so bolezni srca in ožilja ter rak. Stopnja pogostosti raka se iz leta v leto veča. Pri ženskah je najpogostejši rak na dojki, sledijo kožni rak, rak na debelem črevesu in danki, rak na telesu maternice, rak na materničnem vratu in pljučni rak.

Tabela 21: Najpogostejše bolezni (diagnoze) po šifrah MKB-10 in spolu v letu 2000

Bolezni	Vsi		Moški			Ženske		
	Število	%	Število	Delež m. (v %)	Delež vseh (v %)	Število	Delež ž. (v %)	Delež vseh (v %)
Skupaj	273896	100,0	122178	100,0	44,6	153441	100,0	56,0
Infekcijske in parazitske bolezni	9786	3,6	4873	3,9	49,8	4963	3,2	50,7
Neoplazme	34367	12,5	15790	12,9	45,9	18851	12,3	54,8
Bolezni krvi in krvotvornih organov	2896	1,1	1266	1,0	43,7	1636	1,1	56,5

Endokrine prehranske in presnovne bolezni	6610	2,4	2697	2,2	40,8	3938	2,6	59,6
Duševne in vedenjske motnje	11263	4,1	6027	4,9	53,5	5274	3,4	46,8
Bolezni živčevja	7259	2,7	3479	2,9	47,9	3816	2,5	52,6
Bolezni očesa in adneksov	7273	2,7	3019	2,5	41,5	4272	2,8	58,7
Bolezni ušesa in mastoida	1907	0,7	966	0,8	50,7	949	0,6	49,8
Bolezni obtočil	35474	12,9	18634	15,3	52,5	17019	11,1	48,1
Bolezni dihal	25329	9,2	14483	11,9	57,2	10903	7,1	34,0
Bolezni prebavil	32381	11,8	17295	14,2	53,4	15272	9,9	47,2
Bolezni kože in podkožja	6249	2,3	3147	2,6	50,4	3122	2,0	49,9
Bolezni mišičnoskeletnega sistema in veziva	18346	6,7	8123	6,7	44,3	10326	6,7	56,3
Bolezni sečil in spolovil	28522	10,4	7333	6,0	25,7	21442	13,9	75,2
Nosečnost, porod in poprodna doba	8130	5,3	-	-	-	8130	5,3	100,0
Stanja, ki izvirajo v perinatalnem obdobju	2567	0,9	1455	1,2	56,7	1119	0,7	43,6
Prirojene malformacije, deformacije in kromosomske nenormalnosti	3308	1,2	1793	1,5	54,2	1541	1,0	46,6
Simptomi, znaki, nenormalnosti, izvidi, neuvrščeni	14259	5,2	6330	5,2	44,4	8010	5,2	56,2
Dejavniki, ki vplivajo na zdravstveno stanje in stik	17990	6,6	5468	4,5	30,4	12858	8,4	71,5

Vir: Zdravstveni statistični letopis, Slovenija, 2000 / Podatki so povzeti po 3 tabelah Vsi (Slovenija) tabela 13A-2.1, Moški tabela 13A-2.3.2. in Ženske tabela 13A-2.3.3./

3. Aids in HIV

V Sloveniji je bilo od 1. januarja 1986 do 30. septembra 2002 prijavljenih skupno 98 primerov aidsa. Večina bolnikov/bolnic je že umrla, tako da v Sloveniji živi še predvidoma 29 bolnikov/bolnic z aidsom. Od skupno 98 prijavljenih primerov je bilo 85 odraslih bolnikov, 11 odraslih bolnic ter dva otroka, deček in deklica.

Od 1. julija do 30. septembra 2002 je bilo Inštitutu za varovanje zdravja Republike Slovenije prijavljenih šest na novo odkritih primerov okužbe s HIV, pri katerih se obolenje še ni razvilo, in sicer 5 moških in ena ženska. V Sloveniji sta bila od 1. januarja 1986 do 30. septembra 2002 prijavljena 102 primera diagnosticirane okužbe s HIV, pri katerih se aids še ni razvil (pri 76 odraslih moških, 22 odraslih ženskah, pri dveh dečkih in dveh deklicah).

4. Programi za osveščanje prebivalstva in programi za osveščanje žensk

V Sloveniji so v obdobju od drugega nastanka poročila potekale številne dejavnosti, namenjene osveščanju na področju zdravja žensk. Urad za enake možnosti je v sodelovanju s pristojnimi organizacijami izvajal dejavnosti na področju preprečevanja osteoporoze, raka na dojki, raka na materničnem vratu in raka na jajčnikih. Leta 2001 je ob praznovanju 8. marca, dneva žensk, in tedna boja proti raku izšel letak, s katerim so bile ženske seznanjene kako je treba ravnati, da bi rak na materničnem vratu in rak na dojki odkrile dovolj zgodaj, leta 2002 pa je izšel letak, ki ženske seznanja z rakom na jajčnikih.

Urad za enake možnosti je izdal tudi letak, v katerem seznanjamo s pravico do odločanja o lastnem telesu, do varstva osebnosti in osebnega dostojanstva, ki je še posebej pomembna v

zdravstvu. V njem sta predstavljeni tudi dolžnost zdravnika/zdravnice pojasniti, kako bosta potekalu ugotavljanje in zdravljenje bolezni ali stanja, ter privolitve v medicinske posege. Predstavljeni so tudi načini in poti pritožbe.

13. člen

DRUGA PODROČJA EKONOMSKEGA IN DRUŽBENEGA ŽIVLJENJA

1. Družinski prejemki

Novi Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih ureja te vrste družinskih prejemkov: starševski dodatek, pomoč ob rojstvu otroka, otroški dodatek, dodatek za veliko družino, dodatek za nego otroka in delno plačilo za izgubljeni dohodek (57. člen).

Starševski dodatek je denarna pomoč staršem, ki niso upravičeni do starševskega nadomestila (58. člen). Do njega je upravičena mati, ki je državljanica Republike Slovenije, ima v Republiki Sloveniji stalno prebivališče in je tudi otrok državljan Republike Slovenije. Pravico do starševskega dodatka lahko pridobi tudi oče ali druga oseba, ki dejansko neguje in varuje otroka, če mati umre, zapusti otroka, je trajno oziroma začasno nesposobna za samostojno življenje in delo ali če sklene pogodbo o zaposlitvi oziroma začne opravljati kmetijsko ali drugo samostojno dejavnost (59. člen). Starševski dodatek znaša 35.000 tolarjev.

Pomoč ob rojstvu otroka je enkratni denarni prejemek v višini 50.000 tolarjev, ki je namenjen nakupu opreme za novorojenca oziroma novorojenko, namesto izplačila v denarju pa se lahko zagotovi oprema v obliki zavitka (63. člen). Pravico do tega prejemka ima vsak otrok, čigar oče ali mati imata stalno prebivališče v Republiki Sloveniji (64. člen).

Z otroškim dodatkom se staršem oziroma otroku zagotovi dopolnilni prejemek za preživljanje, vzgojo in izobraževanje, kadar dohodek na družinskega člana ne presega zgornje meje dohodkovnega razreda, ki je določen z zakonom (65. člen). Višina otroškega dodatka se določi glede na uvrstitev družine v dohodkovni razred. Če živi otrok v enostarševski družini, se višina otroškega dodatka poveča za 10%, če otrok ni vključen v vrtec, pa se znesek poveča za 20% (66. člen). Pravico do otroškega dodatka ima eden od staršev ali druga oseba za otroka s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki je državljan Republike Slovenije; če ni državljan, pa ob pogoju vzajemnosti. Ob pogoju, da ima vsaj eden od staršev sklenjeno pogodbo o zaposlitvi z delodajalcem, ki ima sedež v Republiki Sloveniji, ima pravico do otroškega dodatka tudi za otroka, ki nima prebivališča v Republiki Sloveniji, če je državljan Republike Slovenije in nima pravice do otroškega dodatka v državi, kjer živi, oziroma če ni državljan Republike Slovenije in je tako dogovorjeno z mednarodno pogodbo (67. člen).

Dodatek za veliko družino prejemajo družine, ki imajo tri ali več otrok, do njega pa je upravičen tudi eden od otrok, kadar trije ali več otrok iz iste družine živijo brez staršev. Dodatek se izplača enkrat letno in znaša 70.000 tolarjev. Pravico do dodatka ima eden od staršev, če so starši in otroci državljani Republike Slovenije in imajo skupno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji (76. in 77. člen).

Dodatek za nego otroka je denarni dodatek za otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo, ter je namenjen kritju povečanih življenjskih stroškov, ki jih ima družina zaradi tega (80. člen). Mesečna višina navedenega dodatka znaša 18.000 tolarjev, za otroke s težko motnjo v duševnem razvoju in težko gibalno ovirane otroke pa še enkrat toliko. Pravico do dodatka ima eden od staršev, če je otrok državljan in ima tudi stalno prebivališče v Republiki Sloveniji (81. člen).

Delno plačilo za izgubljeni dohodek je osebni prejemek, ki ga prejme eden od staršev, kadar prekine delovno razmerje ali začne delati krajši delovni čas zaradi nege in varstva otroka s težko motnjo v duševnem razvoju ali težko gibalno oviranega otroka (84. člen). Pravico do dodatka pridobi eden od staršev, če on in otrok izpolnjujeta pogoj slovenskega državljanstva in imata oba v Republiki Sloveniji tudi stalno prebivališče (85. člen).

2. Bančna posojila in drugi finančni krediti

Dostop do posojil je enak za oba spola. Stanovanjski sklad, ki je bil ustanovljen za spodbujanje stanovanjske gradnje, prenove in vzdrževanja stanovanj ter stanovanjskih hiš, prilagaja merila kreditiranja predvsem tistim, ki prvič rešujejo svoje stanovanjsko vprašanje. To pa so predvsem mladi in mlade družine, družine z več otroki in invalidi. Usmeritev Nacionalnega stanovanjskega programa v zvezi z omogočanjem novih gospodinjstev je, da ne bodo spregledani tudi drugi načini njihovega nastajanja, zlasti še nastajanje enostarševskih družin in razveze zakonov.

3. Rekreativna, šport in drugi vidiki kulturnega življenja

Glede vključevanja žensk v rekreativno dejavnost in druge oblike kulturnega življenja ni na voljo novejših podatkov. Anketa o porabi časa iz leta 1998 kaže, da ženske manj časa kot moški namenijo druženju, športu, konjičkom, potovanjem itd. Nacionalni program športa v Republiki Sloveniji iz leta 2000 posebej določa, da je treba izboljšati športno rekreacijske programe za različne ciljne skupine, med drugim tudi glede na spol.

Tabela 22: Povprečna poraba časa na dan glede na glavne skupine dejavnosti (povprečno trajanje v minutah)

Dejavnosti	Moški	Ženske
osebno	650	638
zaposlitev	210	137
gospodinjstvo	139	255
študij	47	60
religija	4	5
druženje	90	79
šport	34	25
konjički	15	7
množična občila	162	139
potovanje	84	78
drugo	5	17
Skupaj	1440	1440

Vir: Statistični urad RS, april 1998, Anketa o porabi časa v Sloveniji

14. člen

KMEČKE ŽENSKÉ

Po podatkih popisa kmetijskih gospodarstev iz leta 2000 je med vso delovno silo na slovenskih kmetijah 48% žensk. Med ženskami vseh starosti, ki živijo in delajo na kmetijskih gospodarstvih, jih je 30% zaposlenih v drugih dejavnostih. 23% kmečkih žensk je starih 65 let in več.

Tabela 23: Status delovne sile na slovenskih kmetijah po spolu (deleži v %)

Status	Moški	Ženske	Vsi	Število
Kmet, kmetijski podjetnik	15,0	13,0	14,0	35182
Delo opravlja zunaj kmetijskega gospodarstva	43,0	30,0	37,0	92634
Brezposeln	6,0	5,0	5,5	13554
Gospodinji	0,0	16,0	7,0	19600
Otrok, učenec, dijak, študent	10,0	11,0	10,5	26678
Upokojenec zunaj kmetijstva	19,0	16,0	18,0	44903
Upokojenec iz kmetijstva	6,0	10,0	8,0	19977

Vir: Popis kmetijskih gospodarstev 2000

Ženska, ki v Sloveniji vodi kmetijo, je najpogostejše v svojih starejših letih (najverjetneje tudi že vdova), s slabo splošno in kmetijsko formalno izobrazbo, z majhnim posestvom, na katerem skupaj z drugimi družinskimi člani prideluje vsakega po malem, najverjetneje zgolj samo za lastne potrebe. Kot kaže, ženska v Sloveniji pogosto prevzame vlogo gospodarice zaradi odsotnost mlajših, zlasti moških oseb v družini, ki bi bile pripravljene kmetovati (mož je umrl, drugih naslednikov ali dedičev pa ni), in zato, ker ji ta vloga zagotavlja edini vir minimalne socialne in ekonomske varnosti.

Novi Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju vsebuje bolj ali manj podobne določbe glede obveznega zavarovanja kmetov in kmetic kot prejšnji. Tako so kmetje oziroma kmetice in člani kmečkih gospodarstev ter druge osebe, ki samostojno opravljajo kmetijsko dejavnost kot edini ali glavni poklic, obvezno zavarovani, če niso mlajši od 15 let in imajo zdravstveno sposobnost za opravljanje kmetijske dejavnosti, ki jo ugotavlja služba medicine dela (16. člen). Dodaten pogoj je, da na zavarovanega člana oziroma članico dosega tolikšen katastrski ali drug dohodek kmečkega gospodarstva, ki ustreza znesku minimalne plače. Kmetje in kmetice lahko uveljavljajo izvzem iz obveznega zavarovanja, če mesečna osnova za obračun davka iz dejavnosti, ki jo opravljajo, ne dosega polovice minimalne plače v zadnjih šestih mesecih pred izvzemom (18. člen).

Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih prav tako omenja kmete in kmetice kot zavarovance za starševsko varstvo (6. člen). To pomeni, da so upravičeni do starševskega dopusta, starševskega nadomestila in pravic iz naslova krajšega delovnega časa. Ženskam oziroma staršem, ki ne plačujejo zavarovanja za posamezne vrste starševskega dopusta, pa je dana pravica do starševskega dodatka v trajanju 365 dni od rojstva otroka. Glede na nezanemarljiv delež mladih kmečkih in podeželskih žensk, ki jim zavarovanja ne uspeva plačevati, je takšna določba smiselna.

62% kmečkih žensk redno plačuje prispevke za vse vrste zavarovanj: pokojninsko, zdravstveno, za primer brezposelnosti in porodniško varstvo; najpogosteje plačujejo prispevke za zdravstveno zavarovanje (89%), najmanj pogosto pa prispevke za porodniško varstvo. Plačevanje prispevkov za omenjena zavarovanja je povezano z zaposlitvenim statusom in starostjo žensk; brez zavarovanja so najpogosteje ženske, mlajše od 25 let in starejše od 50 let.

Izobrazbena raven prebivalstva na slovenskih kmetijah je precej nižja od slovenskega povprečja, razlike med spoloma so pri tem sloju še zelo velike; 79% žensk ima le osnovno šolo ali manj, medtem ko ima višjo in visoko izobrazbo le 2,2% žensk. Kmetje in kmetice se pri vodenju svojih kmetij opirajo predvsem na znanje, ki so ga pridobili pri neposrednem delu s praktičnimi izkušnjami. To še posebej velja za kmetice, saj je med njimi le 8% takih, ki so svoje znanje pridobile preko v rednem izobraževanju v kmetijskih šolah in na raznih tečajih iz kmetijstva. Visoko izobrazbo iz kmetijstva ima le 0,3% gospodaric.

Tabela 24: Izobrazbena raven vsega prebivalstva in gospodarjev na slovenskih kmetijah po spolu

	Vsi (%)	Moški (%)	Ženske (%)	Gospodarji (%)	Gospodarice (%)
Brez osnovne šole	1,1	1,1	1,3	0,9	1,7
Nepopolna osnovna šola	4,8	4,0	5,7	9,6	11,6
Osnovna šola	27,0	21,7	32,0	40,4	65,4
Poklicna šola	25,2	32,3	18,7	31,7	10,6
Srednja šola	29,5	28,8	30,2	13,7	8,5
Višja šola	5,6	4,9	6,3	1,9	1,3
Visoka šola	6,6	7,0	5,9	1,7	0,9

(deleži v %)

Vir: Statistični letopis 2001 in Popis kmetijskih gospodarstev 2000

15. člen

ENAKOST PRED ZAKONOM

Glede na drugo poročilo na tem področju ni sprememb.

16. člen

ZAKONSKA ZVEZA IN DRUŽINSKA RAZMERJA

Zakonska podlaga je glede zakonske zveze in družinskih razmerij ostala nespremenjena, na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve pa pripravljajo nov zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih.

Pomembna novost je uvedba nadomestila preživnine za tiste otroke, za katere zavezanci preživnin ne plačujejo. S spremembo zakona leta 1999 je bil namreč Jamstveni sklad preoblikovan v Jamstveni in preživninski sklad Republike Slovenije, ki je od tedaj pristojen tudi za poravnavo obveznosti iz naslova pravic otrok ob neizplačevanju preživnin. Pravico do nadomestila preživnine ima otrok, ki mu je s pravnomočno odločbo ali začasno odredbo sodišča oziroma dogovorom pri centru za socialno delo določena preživnina, ki jo zavezanec ne plačuje (21a. člen). Šteje se, da je ne plačuje, če preživnina ni plačana zaporedoma tri mesece ali če jo plačuje neredno. Poleg tega mora biti otrok državljan Republike Slovenije in imeti v Republiki Sloveniji tudi stalno prebivališče, ne sme biti star več kot 18 let, dohodek na družinskega člana v družini, v kateri otrok živi, pa ne sme presegati 55% povprečne plače v državi v preteklem letu. Pravico do nadomestila ima tudi otrok, ki je tujec in ima stalno prebivališče v Republiki Sloveniji, če je tako določeno z meddržavnim sporazumom ali ob pogoju vzajemnosti (21a. člen). Pravica do izplačila nadomestila preživnine traja do dopolnjenega 15. leta oziroma 18. leta starosti otroka, če ni v delovnem razmerju (21b. člen). Višina nadomestila je določena z zakonom glede na otrokovo starost in se usklajuje na enak način kot višina preživnin (21d. člen). Oktobra 2002 je Vlada Republike Slovenije sprejela predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o Jamstvenem in preživninskem skladu Republike Slovenije, ki je trenutno v obravnavi v državnem zboru. Bistvo predlagane spremembe je, da pravica do nadomestila ne bo več vezana na dohodek na družinskega člana in bodo tako do njega upravičeni tudi otroci, ki živijo v družini, v kateri dohodek na družinskega člana presega prej naveden cenzus. Tako bi se doseglo enako obravnavanje otrok, ki živijo v enoroditeljskih družinah in kjer preživninski zavezanec ne prispeva k preživljanju skupnih otrok.

V letu 2001 je preživninski sklad priznal pravico do nadomestila preživnine 658 otrokom, 87 otrok za pridobitev te pravice ni izpolnjevalo pogojev. Do konca leta je bilo nadomestilo preživnine izplačano 2.330 otrokom v skupni višini 308 milijonov tolarjev. Z izvršitvijo odločbe preidejo na sklad terjatve otroka proti preživninskemu zavezancu do višine izplačanih sredstev. Do konca leta 2001 je bilo skladu vrnjenih 7,8% vseh izplačil (v letu 2000 3,1%).